№ 143 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 6 ՅՈՒԼԻՍԻ 1911 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 6 ՅՈՒԼԻՍԻ № 143

ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“

Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՄՇԱԿ

(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)

Յուլիսի 1-ից մինչեւ տարվայ վերջը 6 ռուբլի:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԷՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

Յայտարարութիւնների համար պէտք է վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կոպ., IV երեսի վրա—10 կոպ.

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Ներսիսեան Հայոց Հոգեւոր Դպրոցի Վարչութիւնը

սրանով յայտարարում է, որ առաջիկայ ուսումնական տարում դպրոցում ընդունելութիւն կը լինի միայն I դասարանում: Այդ դասարան ընդունվելու համար աշակերտը պէտք է լինի ոչ աւել քան 13 տարեկան:

Խնդիրները ընդունվում են մինչև օգոստոսի 24-ը: Խնդրի հետ պէտք է ներկայացնել ծննդեան (իսկական և ոչ թէ քաղուածք) և ծաղկի վկայականներ:

(Հ.) առ. 697. 2—2

Ներսիսեան Հայոց Հոգեւ. Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը

հրաւիրում է բարձրագոյն ուսման ցենզ ունեցող 3 ուսուցիչներ հետևեալ առարկաների համար:

1) Եկեղեցական պատմութիւն, հայոց հին և նոր լեզուներ և հայոց գրականութիւն՝ 21 դասով:

2) Հանրահաշիւ, երկրաչափութիւն և եռանկիւնաչափութիւն՝ 21 դասով և

3) Բնաբանութիւն, ֆիզիկա, քիմիա, ֆիզիկական աշխարհագրութիւն—տիեզերագրութիւն՝ 19 դասով:

Դասագինը առաջին 12 դասի համար 70-ական ռուբլի, մնացած դասերի համար՝ 60-ական ռուբլի:

Ցանկացողները իրանց խնդիրները դիպլոմների հետ միասին ներկայացնելու են հոգաբարձութեան մինչև օգոստոսի 1-ը:

(Հ.) առ. 698. 2—2

ԱՆԻՆ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆԸ

II

Անին ունի ներկայումս երկու թանգարան և զարձեալ կարիք ունի նոր թանգարանի:

Եղած թանգարանները լիքն են հնագիտական առարկաներով և նոր հանած հնութիւնների համար արդէն պակասում է պահեստի տեղ:

Նոր թանգարան շինելը հերթական պահանջներից մէկն է Անիում: Մենք դեռ նորերս (տես «Մշակ» № 124) հրաւիրել էինք մեր հասարակութեան ուշադրութիւնը այդ խնդրի վրա: Եւ այժմ օգտվում ենք դէպքից նորից հրապարակի վրա դնելու նրան:

Այդպիսի թանգարան շինելուն կարող է նպաստել մասնաւոր նախաձեռնութիւնը: Եւ պէտք է նպաստէ:

Մեր միջակ հարուստները, որոնք կը ցանկանային մի քանի հազար ռուբլով յաւերժացնել իրանց անունը բարի գործով, ունեն յարմարութիւն դրա համար Անիում. Ծախսելով 5—10,000 ր., կարելի է կանգնեցնել մի ընդարձակ և վայելուչ թանգարան, անուանելով նուիրատուի անունով, օրինակ, Ադամեան, Աբէլեան թանգարան:

Դա կը լինի մի գեղեցիկ գործ:

Մենք անցեալ անգամ ասացինք, որ ինքը Անին ներկայանում է իբրև մի ընդարձակ հսկայական թանգարան: Այո, այդ այդպէս է: Անիի իւրաքանչիւր շինութիւնն իր պարագաներով կազմում է ընդհանուր թանգարանի մի մասը: Բայց փոխաբերական մտքով կոչված՝ այդ մեծ թանգարանի մէջ անհրաժեշտ են յատուկ թանգարաններ՝ զետեղելու այն նիւթերը, որոնք կարող են կորչել և փչանալ, մնալով առանց յատուկ խնամքի և ապաստարանի:

Թող արձագանք տան հայ հարուստները այդ պահանջին: Թող յատկացնեն գումարներ այդ նպատակով:

Եւ մենք ուրախ կը լինենք, եթէ հէնց այս ամառ կարող լինէինք աւետելու մեր հասարակութեանը և պրոֆ. Մառին, որ արդարև գտնվել են գեղեցիկ գործին համակրող մարդիկ:

Այն թանգարանները, որոնք արդէն շինված են Անիում, ցոյց են տալիս նրանց անտարակուսելի կարևորութիւնը և, անկասկած, նրանք, միացած՝ պեղումների խոշոր ձեռնարկութեան հետ, բաւականաչափ նպաստում են ժողովրդականացնելու «Անիական ինստիտուտի» առաջարկը, որն արված է Մառի կողմից դեռ անցեալ տարի:

«Անիական ինստիտուտը» սովորական իմաստով դպրոց չէ, ինչպէս կարող են ենթադրել մեր ընթերցողները, այլ դա մի հաստատութիւն է իբրև հնագիտական մի կայարան, որը որոշ շրջանում կենտրոնացնում է հնագիտական ուսումնասիրութիւնները, նրանց ղեկավարում և յետոյ իբրև հետազօտական կենտրոն մշակում ծրագիրներ նոր սիստեմատիկական աշխատանքների համար:

«Անիական ինստիտուտը» բարոյապէս և մտաւորապէս տէր կը դառնայ այն բոլոր ուսումնասիրութիւններին, որոնք ատիճանաբար պէտք է կազմակերպվեն Անիի շրջանում, ինչպէս օրինակ Մրէնում, Բագարանում և ուրիշ տեղերում:

Եւ անտարակոյս՝ ցանկալի է, որ այդ ինստիտուտի հիմնադրութիւնը կատարվէր հնար եղածին չափ շուտով, քանի որ Անիի պեղումների գլխաւոր և ոգևորված գործող Ն. Մառը, որ տարէ-տարի ընդարձակում է իր ուսումնասիրութիւնները և անցնում է հեռաւոր տեղեր, կարող լինի իր անմիջական գործակցութեամբ և ղեկավարութեամբ կազմակերպել նոր գործը Անիում և յանձնել մշտական աշխատաւորներին:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

4 յուլիսի

Պետերբուրգ.—Առաւ. ժամը 11-ին Մարսեան դաշտում սկսվեց ապրանքատար աւտոմոբիլների միջազգային մեծ մրցութիւնը Պետերբուրգից Մոսկվա և կրկին յետ, որ կազմակերպել է զինուորական մինիստրութիւնը: Մասնակցում են արտասահմանեան զանազան սիստեմների 16 ապրանքատար աւտոմոբիլներ:

—

Մոսկվա.—Ժամը 11 և 30 ր. կարդացվեց ինտենդանտների դատավճիռը: Պաշտօններից, չքանշաններից, առանձին իրաւունքներից և արտօնութիւններից զրկվելուց յետոյ դատապարտվում են. երեք տարով բանտարկութեան Շերէմէտիէվսկին, Պիլսուդսկին, Սվեատօգոր-Շտէպինը և Միխայիլ Պօպօվը. Գազրեբէլսկին՝ $2^1/_2$ տարով, Մէնշիկօվը՝ 1 տարով, Մալիշէվը՝ 8 ամսով, $1^1/_2$ տարով ութ մարդ, մի տարով 35 մարդ: Արդարանում են 7 հոգի: Դատարանը որոշեց ստացված կաշառքները առնել դատապարտվածներից և յանձնել վիրաւորներին օգնող Ալեքսանդրեան կոմիտէտին: Դատավճիռը զինուորական մինիստրի միջոցով կը ներկայացվի Կայսրի բարեհայեցողութեան: Դատավճիռը կարդալուց յետոյ բոլոր դատապարտվածները առնվեցին հսկողութեան ներքոյ:

—

Դավօս.—Եկաւ ռուսաց արտաքին գործերի մինիստր Սազօնօվը:

—

Բերլին.—Հակառակ Հաւասի գործակալութեան տեղեկութեան, յայտարարվում է, թէ Ահադիրում Գերմանիան ոչ մի զրաւման մտադիր չէ ձեռնարկել:

—

Պարիզ.—Ստացված տեղեկութիւնների համաձայն Ահադիրում հանգիստ է:

«Բերլին» նաւից ամեն օր ափ են իջնում 40 զինված մարդ և հետախուզում են շրջակայքը:

—

Սօֆիա. — Բացվեց ուսուցիչների միութեան 17-րդ համագումարը: Եկել են 130 պատգամաւորներ: Ընդամենը միութիւնն ունի 5000 անդամ: Առաջարկութիւն եղաւ ողջունելու ազգային մեծ ժողովի ձախակողմեան կուսակցութեան, որ պաշտպանում է սահմանադրութեան անձեռնմխելիութիւնը:

Մօտ 40 պատգամաւորներ, մեծ մասամբ արմատականներ, բողոքեցին, մատնանշելով որ ուսուցչական միութիւնը պէտք է օտար լինի քաղաքականութիւնից: Կրակոտ վիճաբանութիւններից յետոյ քուէարկութեամբ առաջարկութիւնն ընդունվեց:

—

Տըրնօվօ.—Ազգային մեծ ժողովում քննվեց պատերազմական դատարանների իրաւասութիւնը կարճելու նախագիծը: Մտադրութիւն կայ նրանց տնօրէնութեանը թողնել միայն զինուորական բնոյթ կրող յանցանքները:

—

Վիէննա.—Եկաւ Իշլից Ֆրանց-Յովսէփ կայսրը:

Րէյխսրատը բացվեց: Վերնասրահները լի են հասարակութեամբ:

Զեխական կանանց միութիւնների բազմամարդ պատգամաւորութիւնը այցելեց մինիստր-նախագահին և մի քանի պատգամաւորների կանանց քաղաքական իրաւունքները ընդլայնելու և կանանց ևս ընտրողական իրաւունք տալու հարցի առիթով: Մինիստրը և պատգամաւորները հաւաստիացրին պատգամաւորութեան, թէ իրանք համակրում են այդ ցանկութիւններ:

—

Միւնխէմ (Բադէն).—Գծից դուրս եկաւ ճանապարհորդական գնացքը: 8 մարդ սպանվեցին, մօտ 20 հոգի վիրաւորվեցին:

—

Միւնխէմ.—Ըստ պաշտօնական հաղորդակցութեան երկաթուղային կատաստրոֆայի ժամանակ սպանվել են 13, ծանր վիրաւորվել են 7, թեթև՝ 24 հոգի:

—

Պարիզ.—Երեան հանվեցին Սէն-Կլուի և Լորիէնի մօտերը գնացքները խորտակելու անաջող փորձեր:

—

Դիւբուա (Պէնսիլվանիա).—Սայկէսվիլի քարածխային հանքերում պայթումից սպանվեցին 22 բանւոր:

—

Բարցելօննա. — Ոստիկանութեան և ժողովի հաւաքված հանրապետականների և սօցիալիստների ընդհարման ժամանակ վիրաւորվեցին մի քանի մարդ, 20 հոգի ձերբակալվեցին:

—

Բուդապեշտ.—Կեչկէմէտում երկրաշարժի պատճառած վնասները հաւասարվում են 5 միլիոն կրոնի: 10,000 տներից վնասվել են 7,600:

ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

4 յուլիսի

Կ. Պոլիս.—Ալբանական ակումբում տեղի ունեցաւ 200 ալբանների ժողով, որ որոշեց բողոքել ալբանների դրած պահանջների և Իսմայիլ-Քէմալի գործունէութեան դէմ և հպատակութիւն յայտնեց սուլթանին:

Եզէեմ փաշայի պարտութեան լուրը առայժմ չէ հաստատվում:

Ալբանիա ուղարկվեցին երկու բատալիօն:

Տեղեկութիւններ են ստացվել, որ Դիարբեքիրի շրջանում անկարգութիւններ են բռնկվել. նաև անկարգութիւններ են սկսվել երկու Դէբրներում և Եանինի վիլայէթի շատ տեղերում:

—

Ցէտինիէ.—Պետ. Հեռ. Գործ. Թուրքեյի հետ խօսելիս Թիւրքեյ դեսպանը յոյս յայտնեց, թէ ալբանական հարցը շուտով կը ստանայ խաղաղ լուծում, և ասաց, որ Թիւրքիան ցանկանում է բարի յարաբերութիւններ պահպանել Չերնօգօրիայի հետ:

—

Ջիդան.—Մուհամմէդ-Ալի փաշայի արշաւախումբը անաջողութեան հանդիպեց: Մուհամմէդ-Ալին ստիպված է բանակցել Սիդ-Իդրիսի հետ, որը պահանջում է իրան նշանակել ասիրական էմիրի պաշտօնում: Յունիսի 28-ին արաբների մեծ ուժեր կենտրոնացան Լօխէյի մօտերը, գրաւելով Ջրանցքը: Երկիւղ կայ յարձակման քաղաքի վրա:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

4 յուլիսի

Թէհրան.—Անիշխանութիւնը Պարսկաստանում արագօրէն տարածվում է: Թէհրանում կողոպուտները և աւազակութիւնները սաստկացել են: Խորասանը և Աստրաբադը կտրված են մայրաքաղաքից: Թաւրիզում ապստամբութիւն է. նահանգապետը փախել է: Ղազվինում անկարգութիւններ են, մասնակի կողոպուտներ: Սերաբը շահսէվանների ձեռքումն է, որոնք ամեն հաղորդակցութիւն խզել են: Ղարադաղում կողոպտված և թալանի են ենթարկված հայ գիւղերը: Սենէն քիւրդերն են գրաւել: Այստեղ այդ դէպքերի մասին լռութիւն են պահպանում՝ հաւանօրէն պարսկական փոխառութեան աջողութեան համար, սակայն լիբեալ դէպքերը Լոնդոնի հասարակութեանը կարող են յանկարծակիի բերել:

Մէջլիսից մեծ լիազօրութիւններ ստացած ամերիկացի Շուստէրը սկսեց իր գործունէութիւնը՝ ցանկանալով բաւական խիստ ձևով իրան հպատակեցնել տեղիս բելգիական՝ մաքսային վարչութեան, որի առանձնայատուկ դրութիւնը ապահովված է յատուկ պայմանագրերով:

Պրինց Սալար-ուդ-Դօվլէն քիւրդերի օգնութեամբ գրաւել է Պարսկական Քիւրդստանը և սպառնում է Համադանին և Քիրմանշահին: Մէջլիսին ուղղված թռուցիկների մէջ և հեռագիրներով նա նորից շահ է հռչակում Մահմէդ-Ալիին, իսկ իրան՝ գրաւած շրջանների օրինական կառավարիչ:

—

Լօնդօն.—«Standard»-ին հեռագրում են Թէհրանից. «Սալար-ուդ-Դօվլէն իր եղբայր գահընկէց շահ Մահմէդ-Ալիին յայտարարեց շահ և 3000 հետևոտ ու 800 ձիաւորներ ուղարկեց Համադանը գրաւելու համար:

«Թէհրանում տիրում է պարլամենտի դէմ թշնամական տրամադրութիւն: Անկարգութիւնները հաւանական են: Մէջլիսը մինիստր-նախագահ Սիփէհդարի ներկայութեամբ խորհրդակցեց երերի դրութեան մասին և եկաւ միաձայն այն եզրակացութեան, թէ անհրաժեշտ է անմիջապէս յետ կանչել Սարդար-Ասադին, որպէսզի նա բանակցութեան մէջ մտնէ ապստամբների հետ»:

ՀԱՅԵՐԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՂԱՐԱԴԱՂՈՒՄ

Թաւրիզ, 1 յուլիսի

Պատմական Փայտակարանի՝ Ղարադաղի հայ ժողովրդի վիճակը շատ հեռու է բարեկարգվելուց: Թեմակալի բազմաթիւ և ազդու դիմումներից յետոյ նահանգական կառավարութեան, փոքր ի շատէ յոյս էինք տածում, թէ ձեռք կառնվեն միջոցներ ու երկիրը կազատվի կատաղի բռնեխների յարձակումներից: Բէյվանի մահալից 2 օր առաջ հասած հայ դասիդը՝ սուրհանդակը՝ հակառակ անկալված յոյսերին, սոսկալի գոյներով է նկարագրում կողոպտված գիւղերի և գիւղացիների նեղ դրութիւնը: Տակաւին ոչ մի օգնութիւն կամ զօրք կառավարութեան կողմից: Թալանի մատնված գիւղերի հայերը թափառում են դեռ Թուրքերի գիւղերում: Յափշտակութիւնները շարունակվում են անարգել. Սըղն մեծ գիւղի տներն ու եկեղեցին կրակի զոհ են գնացել. նոյն վիճակումն են միւս հայ գիւղերը:

Վտանգը Բէյվանի մահալի հայ գիւղերում սահմանափակված չէ միայն. հետզհետէ վարակվում են ողջ Ղարադաղի հայաբնակ գիւղերը: Դիզմարի մահալումն էլ յափշտակութիւններն սկսվել են: Կողոպտել են Մզկիթ գիւղը և այրել: Ցարձակումն է տեղի ունեցել բազուաբնակ Թումանեանց եղբարց սեփական գիւղերից մէկի վրա ևս. ասում են՝ դիմումն է եղել ռուսաց ներքին գործերի մինիստրութեան, որը հրաման է ուղարկել Պարսկաստանի ռուսաց դիւանագիտական մարմնին՝ պաշտպանելու համար Թումանեանցների գիւղը. սակայն դեսպանը մերժել է ցոյց տալ պաշտպանութիւն: Պարզ բան է. Պարսկաստանի պէս մի երկրում համանման հանգամանքները խրախուսում են բարբարոսների արարքը. և մի բուռ թշուառ հայ հասարակութիւնը կուլ կը գնայ թշուառութեան անդունդը: Պարսկաստանի կենտրոնական իշխանութիւնը բացարձակօրէն անզօր ու ապիկար է ներքին բարբարոսական խլրտումները դադարեցնելու. միւս կողմից՝ արտաքին կարող ուժերը ևս խնայում են իրանց մարդասիրական օժանդակութիւնը տալ. ինչ կը լինի հետևապէս գայլերի ճիրաններին մատնված անպաշտպան հասարակութիւնը: Այս բոլորից ապէս բոլոր Ղարադաղը վտանգի մէջ է առանց օգնութեան յոյսերի:

Դեռ այդ բաւական չէ. կայ աւելի զարհուրելին:

Հունձի օրերը մօտենում են. Ղարադաղի հայերը կարող են զրկվել իրանց աշխատանքի արդիւնքից. թալանին ու աւերածութեանը պէտք է յաջորդեն զարհուրելի սովը, քաղցածութիւնը... դա կը լինի ամենաահարկուն չարիքներից, որոնց ենթակայ է ղարադաղցի հայ ժողովուրդը: Այդ պատճառով Կարապետ եպիս. մի առանձին բացատրական գրութեամբ դիմեց նահանգապետի փոխանորդ Ամանուլլահ Միրզային և պահանջեց ներկայ և գալիք աւելի սուր դէպքերին մի դարման: Կը լինի՞ արդեօք այդ դարմանը թէ՞ ոչ, յայտնի չէ դեռ:

Թէկուզ նախկին վիճակը վերականգնվի էլ Ղարադաղում, ուր այսօրվայ կացութիւնը շատ հեռու է յոյս ներշնչելուց, այնու հանդերձ Ղարադաղի հայերն ընդհանրապէս և Բէյվանի շրջանը մասնաւորապէս հասել են թշուառութեան խորախոր անդունդի եզերքին. հարկաւոր է ձեռք կարկառել, օգնել այդ բազմաչարչար հասարակութեան: Կրթութիւնից, կուլտուրայից և շատ ու շատ բարիքներից զուրկ հայ համայնքը կորցնում է նաև այսօր իր գոյքը, գոյութիւնը, պատիւն ու ենթարկվում է սովամահ դառնալու սարսափելի վտանգին. Ղարադաղի հայ ժողովուրդը կատարելապէս արժանի է հայ հասարակութեան կարեկցութեան ու ձեռնտուութեան: Մենք կոչ ենք անում կարեկից հայ հասարակութեան, առատասիրտ հայ մեծատուններին՝ նիւթական օժանդակութիւն հասցնել խեղճ ժողովրդին՝ փրկելու համար սպառնացող վտանգից:

Հայկազուն

ԽՕԼԵՐԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

4 յուլիսի

Աստրախան.—Երեան հանվեցին խօլերային հիւանդութիւններ. մինը մեռաւ:

Նիւ-Եօրկ.—«Մօլտկէ» նաւի վրա երեան հանվեցին խօլերայով հիւանդ 4 մարդ:

Սվինբուրգ կղզու վրա հիւանդացել են 15, մեռել են 2 հոգի:

Նիկօլայեվսկ (Սամարայի նահ.).—Յունիսի 21-ից մինչև յուլիսի 2-ը քաղաքում հիւանդացան խօլերայով 51, մեռան 14 մարդ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՂԱԶԱՐՈՍ ԱՂԱՅԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

I

«Եղէ ես որպէս մարդ՝ առանց օգնականի և ի մեռեալս՝ ազատ»: Սաղմոս

Մեռաւ Ղազարոս Աղայեանը, որովհետև պէտք է մեռնէր: Մենք աշխարհ ենք գալիս՝ մեռնելու պայմանով: Այն օրից, երբ ծնվում ենք, մօտենում ենք մահին:

Այս պատճառով, ինչքան էլ թանգ լինէր նրա գոյութիւնը՝ ապրողներիս համար, որ կանգնած ենք նրա ճամփին, պէտք է ընդունենք նրա մահը իբրև բնական պահանջ. մի պահանջ, որին նա սպասում էր, գուցէ՝ ...գրկաբաց:

Ես աւելին կասեմ: Եթէ մենք սիրում ենք՝ 70-ից աւելի գարուն տեսած՝ «հոգով դեռ արի, գլխով ալեոր» այդ ծերուկին, պէտք է խնդալէս ուրախանանք:

Այո, ուրախանանք, որովհետև ինչ դերի համար որ նա աշխարհ էր եկել, այն կատարել էր վաղուց: Ուրիշ կատարելիք չունէր: Նա արդէն հանգստանում էր իր... դափնիների վրա:

Միակ ցաւալին նրա կեանքում, որ ի՛նչքան սկզբում չարքաշ էր, այնքան յետագայում՝ բեղմնաւոր, ա՛յն էր, որ նա անէացաւ, ասես թէ՝ աւազակների ձեռքն ընկած մարդու պէս,... չը կարողանալով արտասանել մի՛ բառ։

Պէտք է ցաւենք ա՛նձ՝ ո՛ւմ վրա։

Ցաւենք նրա՛նց վրա, որոնք, ունենալով Աղայեանի պէս տաղանդ, ժամանակ ու հնարաւորութիւն չունեցան այն արտայայտելու. այլ ուղղակի առաջին խօսքն արտասանած, անդրանիկ զարկը տուած իրանց քնարի լարերին, ստիպված եղան փականք դնել եռուն կեանքի, փոթորկոտ սրտի, մաքուր հոգու ապրումներին, զրկել մեզ իրանց տաղանդի արտադրոյթները վայելելու մեծ հաճոյքից։

Անցած լինելով կեանքի բովից, յաղթած լինելով հազար ու մի խոչ ու խութերի, կատարած լինելով իր որոշ միսիան՝ Աղայեանը հանգստանում է մէկը՝ սակաւաթիւ երջանիկների շարքում և «ի մեռեալս՝ ազատ»։

Աղայեանները, Պռօշեանցները, Րաֆֆիները, Պատկանեանները չեն լալու...

Լալու են Նալբանդեանները, Աբովեանները, Պեշիքթաշլեանները, Դուրեանները...

Մոսկվա. Է. ք. Ն.

II

Անուն մօտիկ բոլորիս սրտին.
Անուն նուիրական ամենիս համար.
Անուն անմահ հայկական կեանքում։

Շատերն են ծնվում ու մեռնում մարդկային պատկերով, բայց քչերին է վիճակված ունենալ տոկուն, անընկճելի հոգի, վաստակել մարդու էակի իսկական կոչումը։

Այդպիսի հազւագիւտներից էր Ղազարոս Աղայեանը։ Զանազան արհեստական միջոցներ, պատահական պարագաներ անզօր են ստեղծել «մեծ մարդ» անունը, որի համար հարկաւոր է բնական տաղանդ, իրական ուղղութիւն և որոշ ինքնուրոյնութիւն։

Այս բոլորի կատարեալ մարմնացումն էր հանգուցեալ Աղայեանը։

Այն, որ նա խօսում, գրում էր, իր հոգու ստեղծագործութիւնն էր, անմիջապէս ներշնչված՝ կեանքի հարուստ երևոյթներից. Նա իրական կեանքի հարազատ զաւակն էր, նրա անկաշառ, պարզ թարգմանը—միակ պատճառը, որ նա սէր և յարգանք գտաւ ամէն դասում և դասակարգում առանց խտրութեան։

Կարողանալ կէս դար գրել հոգու բնական արտադրութեամբ, դա հոգեպէս բարձր անհատներին է միայն յատուկ։

Ղազարոս Աղայեանն էր, որ 50 երկար ու ձիգ տարիներ իր պարզ ու անպաճոյճ, բայց գերող մտքերով, ներշնչման ուժեղ կարողութեամբ դաստիարակել է ժամանակակից մեր ամբողջ գրագէտ տարրը՝ սկսած պալատական բնակիչներից մինչև գիւղական սակաւ խրճիթում թոթովող գրաճանաչ մանուկը։

Ո՞ր հայկական յարկի տակ չէ լսվել անթիւ անգամ մեր ժողովրդական երգչի զգայուն ձայնը։ Նա եղել է ամէն տեղ, ամենի մօտ և մնալու է անվերջ։ Այժմ էլ, երբ մանկական գրականութիւնը բաւականաչափ առաջ է գնացել, երբ ասպարէզի վրա կայ մայրենի լեզուի նոր դասագրքեր, Աղայեանի գրուածքները, նրա դասագրքերը առաջին տեղն են բռնում, որպէս ոչ արհեստական, չինծու գրուածքներ։ Նա գրում էր ոչ թէ գրած լինելու համար, այլ իր ներքին ուժեղ պահանջին բաւարարութիւն տալու։

Այնքան մեծ և արդիւնաւէտ է եղել Աղայեանի դերը մեր կեանքում, որ նրա գործունէութեան մասին կարելի է գրել մեծ-մեծ հատորներ։ Այստեղ բաւականանանք մենք ասելով՝ Աղայեանը մարմնացած իրականութիւն էր։

Արագս

ՏԻԿ. ԿԱՐԱՍՈՒԼԵԱՆԻ ԿՏԱԿԸ

«Մշակի» ներկայ տարվայ № 104-ում, Վանից ուղարկված մի թղթակցութեան մէջ խօսվում էր Վարագի վանքի յոբելեանական տօնի մասին և ցաւ յայտնվում, որ տօնահանդէսը չը պսակեց վանեցիների այն յոյսը, որ նրանք տածել էին դէպի հայ հասարակութիւնը՝ մի գիւղատնտեսական դպրոց հիմնելու նկատմամբ։

Թղթակիցն ի միջի այլոց խօսում է Եկատերինօդարում ապրող տ. Տիրուհի Կարասուլեանի կտակի մասին, գրելով թէ՝ յարգելի տիկինը «աւելի քան 10—12 տարի առաջ մի կարևոր կտակ է անում Վարագի վանքին, նոյնիսկ 15 ամիս առաջ գրում ու ցանկութիւն է յայտնում Արշակ Կայծունու միջոցով՝ շուտով գիւղատնտեսական դպրոց բանալ Վանում, նոյնիսկ թելադրում է մշակել ծրագիր. իսկ նրանից 3 ամիս յետոյ վեր է կենում և, քանդելով կտակը, նոր կտակ է անում՝ նրա գործադրութիւնը յանձնելով Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքին և Կիլիկիայի կաթողիկոսին»։

Որովհետև տիկ. Կարասուլեանի կտակը մենք ենք կազմել և կտակակատարներից մէկն էլ մենք ենք, պարտք ենք համարում բացատրել, թէ ինչպէս է տիկ. Կարասուլեանը կտակել իր ունեցածը սկզբում և թէ ինչպէս փոփոխեց նա վերջում. և առհասարակ թէ ինչ նպատակի համար է կտակված տիկ. Կարասուլեանի ունեցածը, որ բաղկացած է մի տնից (Եկատերինօդարում) այժմ մօտ 70—80,000 ր. արժողութեամբ և մօտ 20,000 ր. կանխիկ դրամից և արժէքաւոր թղթերից։

21 տարի առաջ՝ տ. Տ. Կարասուլեանի ամուսինը՝ Մ. Կարասուլեանը վախճանվում է և մի տուն՝ Եկատերինօդարի գլխաւոր փողոցի վրա՝ կտակով թողնում է Նոր-Նախիջևանի ազգաաց հոգաբարձութեանն այն պայմանով, որ հոգաբարձութիւնն այդ եկամտի երեք-քառորդ մասը գործադրէ Նոր-Նախիջևանցի ազգայինների կրթական գործերի համար, իսկ մի-քառորդն ուղարկվի Վան՝ նոյն նպատակով գործադրելու Վանի գաւառում։ Այն ժամանակ՝ Աշխեան պատրիարքի օրօք հանգուցեալ Հայրիկը միջնորդում է, որ այդ գումարն ուղարկվի Վարագ՝ տեղական ուսումնարանի օգտին։

Խնդիրը յարգվում է և ամենայն տարի Նոր-Նախիջևանի ազգաաց հոգաբարձութիւնը՝ Կարասուլեանի կտակած տան տարեկան եկամտի քառորդ մասը (500—600 ր.) ուղարկում է Վարագ, և, քաղցր է յիշել, Վարագի վանքի վարչութիւնն էլ իւրաքանչիւր տարի տեղեկութիւն է ուղարկում տիկ. Տիրուհի Կարասուլեանին, չը զլանալով միշտ ուղարկել նաև վանքի սաների խմբական պատկերները։ Տիկինն այդ բոլորից մայրաբար ուրախանալով՝ վճռում է իր ամբողջ սեփականութիւնն էլ կտակել Վարագի վանքին և այդ մտքով մի ընտանեկան կտակ կազմելով, 1895 թւին, նա մեր ներկայութեամբ անձամբ ներկայացնում է Վեհափառ Հայրիկին՝ Եկատերինօդարում։ Հայրիկն օրհնում է տիկնոջը և և աւելացնում է, որ ինքն աւելի ուրախ կը լինէր, եթէ տիկինն իր ունեցածը յատկացնէր մի ուսումնարանի՝ Մուշի գաւառում, պատմելով որ Մուշն ամենքից զրկված է՝ կրթական հիմնարկութիւնների նկատմամբ։ Այսուամենայնիւ՝ տիկնոջ՝ ընտանեկան կերպով կազմած կտակը մնաց ընկած իր մօտ, և այս 15 տարվայ ընթացքում ոչ ոք մտածեց յարգելի տիկնոջը խորհուրդ տալ՝ իր կտակին օրինական ձև տալու և իր ունեցածը կտակի զօրութեամբ ապահով թողնելու, մինչև որ հասնէր նրա գործադրութեան ժամը։ Իսկ տիկնոջ կտակը կիրառութեան պիտի մնար իր մահից յետոյ։ Ասում ենք՝ ոչ ոք մտածեց, որովհետև յարգելի տիկինն իր բարի բնաւորութեամբ իր կանխիկ կարողութիւնից խոշոր գումարներ կորցրեց՝ իր ազգականներին երբեմն ժամանակաւոր պարտք տալով, որ և չը ստացաւ մինչև օրս, ստանալու յոյսն էլ վաղուց շոգիացել է, մինչդեռ կտակին օրինական ձև տալուց այդ գումարներն էլ կը մնային անձեռնմխելի։

Եւ թէպէտ Վարագի վանքի վարչութիւնն էլ վերջին տարիները դադարեց ուսումնարանի դրութեան մասին տիկնոջը սովորական՝ տարեկան տեղեկութիւններն ուղարկելու, այսուամենայնիւ տիկնոջ տրամադրութիւնը դէպի Վարագը տակաւին սառած չէր։

Անցեալ տարվայ սկիզբներին մենք Եկատերինօդարումն էինք և այնտեղ անձամբ՝ գործին լիովին իրազեկ լինելուց՝ համոզվեցինք, որ տիկինը չէր կարող իր կտակը նախկին զօրութեամբ պահել, այսինքն նիւթական տեսակէտից։ Տեսնելով որ տիկինը միայնակ ոչինչ չէ կարողանում անել, ոչ մի ջանք չը խնայեցինք թէ տիկնոջ ունեցածը կանոնաւոր կերպով ցուցակագրելու և թէ մի հիմնական կտակ կազմելու, քանի որ տիկնոջ տարիները հասնում են պատկառելի թւի (աւելի քան 70), և ինքն էլ վարանման մէջ էր, վախենալով կնքել իր երկրայինը առանց հիմնաւոր կտակ թողնելու։

Մինչև մեր՝ Եկատերինօդար գնալն էլ՝ տիկինը նամակ էր ստացել Մատթէոս II Կաթողիկոսից, որով Նորին Սրբութիւնը հրաւիրում էր նրան գնալ Մայր-Աթոռ՝ անձամբ տեսնվելու և անձամբ խօսելու կտակի մասին։

Իսկ երբ այդ միջոցին մենք գնացինք Եկատերինօդար, տիկինը բոլոր գործը յանձնեց մեզ, և մենք, փետրվարի սկիզբներին Էջմիածին գնալով, եղելի դրութիւնը մանրամասն ներկայացրինք Վեհափառ Իզմիրլեանին, յայտնելով՝ որ տիկնոջ հետ որոշել ենք կտակը կազմել յօգուտ մի գիւղատնտեսական դպրոցի, որ պիտի հիմնվի Վանի գաւառում։

Մինչ այդ էլ մենք տիկնոջ յանձնարարութեամբ նամակ էինք ուղարկել Վանի առաջնորդարանին և պատասխան ստացել, որ վանեցոց ուրախութիւնը մեծ է՝ գիւղատնտեսական դպրոց ունենալու հեռանկարով և որ իրանք իսկոյն որոշել են այդպիսի դպրոցը հիմնել Կարմիր վանքին պատկանող գետնի վրա, նկարագրելով հողի բերրիութիւնը, արգաւանդութիւնը և այլն։ Քիչ յետոյ մի նամակ էլ ստացանք Վարագի վանքի վարչութեան կողմից։ Սա էլ նկարագրում է Վարագի առաւելութիւնը Կարմիր վանքի հանդէպ և խնդրում է, որ այդպիսի դպրոցը բացվի Վարագի վանքի կալուածքում։ Նամակներ ստացանք և մասնաւոր անհատներից և Խորէն Խրիմեանից. ամենքն էլ խորհուրդ են յայտնում, որ գիւղատնտեսական դպրոցի համար յարմարագոյն տեղը Վարագն է։

Այդ միջոցներում փոքր ինչ անախորժ տպաւորութիւն առաջացրեց լրագրական թղթակիցների վիճաբանութիւնները, երբ մէկը յարձակվում է վանեցոց՝ իբր ոտնձգութիւնների վրա, միւսն էլ աւելորդ է համարում այդպիսի դպրոցը հիմնել Վարագի հողի վրա կամ նրա վարչութեան հովանաւորութեան ներքոյ։

Տիկինը ցանկութիւն ունէր այդպիսի դպրոցը հիմնել Վարագում, բայց որովհետև տիկնոջ սկզբնական կտակը մի տեսակ շարունակութիւն պիտի լինէր իր ամուսնու կտակին, իսկ վերջինիս կտակի մէջ բացարձակ յիշված է Վանի անունը (Б.—Одну четвертую часть этихъ доходовъ или процентовъ отправлять каждый годъ въ Турцію, въ городъ Ванъ, на содержаніе армянскихъ школъ и богоугодныхъ заведеній), մենք էլ այդ նկատմամբ մտադիր էինք սկզբնական կտակում յիշատակել՝ ոչ թէ Վարագի, այլ Վանի անունը։

Էջմիածնում Վեհ. Իզմիրլեանը կրկնեց գրեթէ Հայրիկի խօսքերը. «Կրթական գործի համար աւելի մեծ կարիք կայ Թիւրքահայոց ուրիշ գաւառներում, ևս առաւել այդպիսի կարիքն զգացվում է Կիլիկիայի թեմերում»։

Այդ տեսակ միտք յայտնեցին Էջմիածնում, ում հետ և հանդիպեցինք՝ թէ վարդապետներ և թէ ուսուցիչներ։ Յօգուտ վանեցոց կամ Վարագի և ոչ մի բերան խօսեց։ Շատերը մինչև իսկ հակառակ էին՝ որևէ բարեգործութիւն անելու Թիւրքական Հայաստանում։ Մինչև անգամ Վեհ. Իզմիրլեանը վերայիշեալ իմաստով՝ կօնդակի թղթի վրա մի գրութիւն ուղարկեց տիկ. Կարասուլեանին։ Նոր-Նախիջևանից էլ սկսեցին տրտունջներ յայտնել, թէ ինչո՞ւ Նոր-Նախիջևանցին իր դրամները ձգում է յօգուտ «դուսեցիների, նօղայների» և այլն։ Կամ ինչո՞ւ տիկինը հաւատարիմ չէ մնում Ն.-Նախիջևանին։ Մի ուսում առած (!) նախիջևանցի էլ բացարձակ որոնում է Մօնրօէի դօկտրինան.—Նախիջևանցին նախիջևանցիների համար։

Էջմիածնից վերադարձանք Եկատերինօդար, «սաէ-կօմէնիլը» յանձնեցինք Կուբան գետի հովերին, ծերունափառ տիկ. Տիրուհի Կարասուլեանին հաղորդեցինք Վեհափառ Հայրապետի և բազմաթիւ առաջաւոր հայերի կարծիքները ու տիկնոջ քեռորդի՝ բժ. Մ. Սրմաքէշեանի մասնակցութեամբ կազմեցինք վերջնական կտակը։

Անտեղի չէ յիշել տիկնոջ կարծիքը Նոր-Նախիջևանցիների տրտունջների վերաբերմամբ։

«Նոր-Նախիջևանում ղէնգիններ (հարուստները) շատ են, թող անեն ինչ որ հարկաւոր է, թիւրքահայը դուսեցի է, նօղայ է, բայց մեր արիւնակիցն է, մեր թշուառ արիւնակիցը»։

Մեր ցանկութիւնը, նաև մեր կարծիքն էլ նոյնն է. ռուսահայերի մէջ կրթական գործի կարիքը մեծ է, բայց հարուստների թիւն էլ փոքր չէ։ Եթէ ռուսահայ հարուստները կամենան բարութիւն անել իրանց թշուառ եղբայրներին, նրանք հրաշքներ կը գործեն։

Եւ այդպէս՝ մենք վճռեցինք տիկ. Տիրուհի Կարասուլեանի կտակը կազմել յօգուտ Թիւրքահայերի և այնպէս կտակ կազմեցինք, որ տիկնոջ թողած միջոցներով մի գիւղատնտեսական դպրոց հիմնվի Թիւրքահայաստանում կամ Կիլիկիայում, որտեղ յարմար կը տեսնէ Կ. Պոլսի ազգային ժողովը, հաւանութեամբ ամենայն հայոց վեհ. հայրապետի, Կիլիկիայի կաթողիկոսի և Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքի*)։

*) Կտակի պատճէնը շուտով կուղարկենք «Մշակի» խմբագրութեան՝ թերթի համարներից մէկում տպելու։ Ա. Կ.

Եւ արդ՝ ինչպէս Միքայէլ Կարասուլեանի կտակած տան եկամտի՝ վանեցիների օգտին որոշած բաժինը Վեհափառ Հայրիկը կարողացաւ յատկացնել Վարագին, թող այդպէս էլ այժմ վանեցիք կամ վարագցիք համոզեն ազգային ժողովին, որ տիկ. Կարասուլեանի կտակած գիւղատնտեսական դպրոցը բացվի իրանց մօտ։

Մեր բոլորանուէր ցանկութիւնն է Թիւրքահայաստանի անկիւններում ոչ թէ մի, այլ մի շարք գիւղատնտեսական դպրոցներ տեսնել։ Մայր երկիր—այն էլ թշուառ, ամենքից մոռացված ու ամեն ինչից զրկված երկիր—ամեն մի անկիւնն էլ մեզ համար նուիրական է և մայր-տան ամեն մի թշուառ որդին մեզ համար միատեսակ անձկալի և միակարօտ սիրելի։

Առ այս՝ աւելորդ չէ յարգելի վանեցոց յիշել, որ իրանք արդէն մի ժառանգութիւն ունեն Եկատերինօդար քաղաքում։

Հանգուցեալ Մ. Կարասուլեանի՝ Նոր-Նախիջևանի ազգաաց հոգաբարձութեան կտակած տան եկամուտը շուտով պիտի հասնի տարեկան 20,000 րուբլու, որովհետև տունը վերաշինվել է և, գտնվելով քաղաքի ամենանշանաւոր փողոցում, այդ եկամուտը ապահովում է։ Այդ 20,000-ի քառորդ մասը՝ կտակի զօրութեամբ վանեցիներինն է։ Տարեկան 5000 րուբլով, կարծում ենք, Վանի գաւառում կարելի է մի կանոնաւոր ուսումնարան պահել։

Եւ Վանի մեր յարգելի եղբայրները լաւ կանեն առայժմ այս՝ արդէն իրանց համար որոշված ժառանգութիւնով զբաղվեն։

Մոսկվա Արշակ Կայծունի

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Նպատակայարմար կարգադրութիւններ

Երևան, 26 յունիսի

Մեր քաղ. վարչութեան կարգադրութեամբ քաղ. շուկայում վերջերս մթերքների նօրմալ գներ են տիրապետում և մասնաւոր մարդիկ կարողանում են ձեռք բերել ցանկացված մթերքները, ինչպէս նաև շուկայում կայ մաքրութիւն։ Այս միանգամայն աչքի է ընկնում հէնց առաջին անգամից։ Մինչև վերջին օրերս հազար ու մի տեսակ կռիւներով մարդ չէր կարողանում նոյնիսկ մի քանի ֆունտ իւղ, պանիր կամ այլ անհրաժեշտ մթերքներ ձեռք բերել շուկայում, ուր «այախչիները» (скупщики) մթերքները քաղաք բերողի ձեռքից խլում էին իրանց ուզած գնով և յետոյ քաղաքացիներին թանգ գնով ծախում։ Այդպիսի պատիժ դառնալով քաղաքացիների գլխին՝ այդ այախչիները հազար ու մի տեսակ խաբեբայական օյիններ եւ հանում էին մթերքներ բերող գիւղացիների գլխին, որոնց կամ փողերն էին կտրում, կամ պակաս քաշ էին ցոյց տալիս և կամ այնպէս էին իրար ձեռքից խլլլում, որ խեղճ գիւղացին մնում էր շուարած և չը գիտէր, թէ ում տարաւ շուկայ բերած իր ապրանքը։ Իսկ մսավաճառների և հացավաճառների կամայականութիւնը սահմանից բարձր միս և հաց վաճառելու գործում իր սահմանից անցել էր։ Թէյատների, երկրորդ կարգի ճաշարանների և Թուրքական կանդիտերսկի պահողների անմաքրութիւնը յիշեցնում էր հին Իրանի երկրորդ դարը։

Երևան քաղաքի հաշտարար դատաւոր Ժօրդանիան, որ մի ժիր անձնաւորութիւն է, ստիպված էր լինում իր «կամերայից» դուրս գալ, շրջել քաղ. շուկան՝ այս ու այն զանցառու մսավաճառի, հացավաճառի,

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 1910—1911 ԹՒԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԻ ԷԿՍԿՈՒՐՍԻԱՆ

V*)

Արդէն երեկոյ էր լինում, երբ արշաւախումբը մտաւ իր օթևանը. Դիլիջանի հայոց ծխական դպրոցի հին շէնքի սենեակներից մէկն էր այն, փոքր լուսամուտներով, ցածր և խոնաւ մի դասատուն։ Նստարաններն և յատակի փոշին մաքրելը, տախտեր չը գտնելու պատճառով վորգեր և կապերտներ հաւաքելը և «անկողիններ» պատրաստելը մեզանից խլում են բաւական ժամանակ։ Ուշ լինելու պատճառով՝ զբօսանքը և ուսումնասիրութիւնները թողնում ենք հետևեալ օրվան։ Խմբին յատկացված սենեակին կից կար մի սենեակ ևս, որի մէջ տեղաւորվել էին Ներսիսեան դպրոցի VI դասատան երեք աշակերտ. նրանք ձրիաբար օգտվում էին սենեակից, որի փոխարէնը կիրակի և տօն օրերին երբեմնակի եկեղեցում երգելու խոստումն էին տուել։ Այդ և Դիլիջանում գտնվող միւս մեր դըպրոցական ընկերներն ու նախկին ընկերները լցրել էին մեր սենեակը։ Անսպասելիօրէն միմեանց են հանդիպում մի քանի ընկերներ։ Անցնում են ժամերն ուրախ աղմուկով. Վերարտադրվում են շատ իրողութեանց մտապատկերներ, պատմվում են շատ յիշողութիւններ։ Մի քանի ընկերներ անդադար ծխում են, որից օդը անախորժ է դառնում և առիթ տալիս մի քանիսին՝ բողոքելու. այդ բողոքը աւելի է ուժեղացնում աղմուկը. շաղակրատները բանեցնում են իրանց ամբողջ հմտութիւնը, բողոքողներին լռեցնելու։ Տեսակցութեան եկող ընկերները կամաց-կամաց ցրվում են, և մենք աննկատելիօրէն ննջում ենք, բաց թողնելով սենեակի լուսամուտներից մէկը։ Առաւօտեան մի քանի ընկերներ գանգատվում են, որ մրսել են, գիշերը հանգիստ չեն կարողացել քնել և այլն. միւսները ժպտալով պատասխանում են, որ էկսկուրսիայի ամբողջ համն էլ այդ նեղութիւններն և անհանգստութիւններն են։

Այդ առաւօտ ես վաղ եմ զարթնում և դուրս գալիս՝ գիւղը շրջելու։

Իսկոյն նկատվում է ռուսական գիւղերի ազդեցութիւնը. տների արտաքին տեսքը, կտուրների ձևը, կղմինտրի գործածութիւնը զատում են Դիլիջանը հայկական սովորական գիւղից. շատ են փայտէ տնակները. երկու տեղ ես նկատեցի փայտէ խըրճիթների կառուցումն. գիւղացիք շտապով միմեանց էին կպցնում գերանները՝ վարձով տալու դիտաւորութեամբ։ Գիւղը խնամքէս ձգված է խճուղու ուղղութեամբ, որին ուղղահայեաց ոչ մի կարգին փողոց չը կայ, բացի նեղ և զիգզագաձև նրբանցքներից։ Հին-Դիլիջանում, ուր բնակվում են բացառապէս հայեր, խճուղուն զուգահեռական կան մի քանի ուրիշ փողոցներ, իսկ ռուս մօլօկանների բնակած Նոր-Դիլիջանը մի երկար փողոց է՝ խճուղին։ Այդպէս են մեծ ճանապարհների վրա գտնվող ռուսական գիւղերը. այդ պատկերն են ներկայացնում Սեմենովկա, Գօլօվինօ, Ելենովկա, Վօսկրեսենկա, Նիկիտինօ և այլն։

Դիլիջանի գլխաւոր և երկրորդական փողոցների զանազան անկիւններում ցրված են բազմաթիւ սառնորակ աղբիւրներ, մի քանիսը քարերով գեղեցիկ շինված. նըշանաւոր են «Ոսկէ-Աղբիւրները», երկու հատ, խիստ սառը ջրով՝ գլխաւոր փողոցի վրա. Դիլիջանը իր այս աղբիւրներով յիշեցնում է Ալէքսանդրապօլը, որ նոյնպէս առատ է աղբիւրներով։

Գիւղի դիրքը լաւ չէ։ Դիլիջանը երբէք մեծ քաղաք չէ կարող դառնալ. ձգված է սարի լանջին և ձորի մէջ. չը կան լայն հրապարակներ. գիւղը շինված է մի հարթութեան վրա. մի տեղից միւս տեղը անցնելու համար պէտք է բարձրանալ կամ իջնել։ Սա մեծ պակասութիւն է։

Դուրս եմ գալիս գիւղից և բարձրանում անտառով ծածկված սարը, որ կարծես Դիլիջանի պահապան հսկան լինի, միշտ կանգուն և միշտ խորհրդաւոր։ Անտառի խիտ ծառերի անթափանցելիութիւնը քաշում է ինձ դէպի խորքը. և ես անդադար քայլում եմ դէպի վեր՝ բնութեան ամենախիստ լարված գեղեցկութեան զբաւչութիւնն ու հրապուրանքը որքան կարելի է շատ իւրացնելու, երկարօրէն զմայլվելու փոքրամարմին գեղեցկաձայն գունագեղ թռչունների երաժշտութեամբ և խաղերով և շուտով հասնելու սարի կատարին, որտեղ հնարաւոր էր տեսութեան աւելի մեծ անկիւն ունենալ, հեռու հորիզոնները դիտել ու այդպիսով որոշել Դիլիջանի դիրքը։ Բայց ես չեմ հասնում այդ կատարին. կարծեցեալ գագաթներն անյայտ բլուրներ են միայն։

VI

Առաւօտեան ժամասացութիւնը վերջանալու մօտ էր։ Ես վերադարձայ եկեղեցու բակում գտնվող մեր իջևանը. գետնից արշին ու կէս բարձր նոր ներկած այս եկեղեցին թողնում էր ռուսական փոքրիկ եկեղեցու տպաւորութիւն։ Ներսը նոյնպէս նոր է ներկած և առանց նկարների։ Սևախիտ մազերով կարճահասակ մի քահանայ և երկու դպիրներ հապճեպ վերջացնում են ժամասացութիւնը։ Կային միայն երկու աղօթողներ։ Դուրս եմ գալիս բակ և կարդում շրջակայ քաղաքացիների գերեզմանաքարերի արձանագրութիւնները։ Յետոյ մի քանի ընկերների հետ երկար խօսակցութիւն ենք ունենում Դիլիջանի միակ ծխատիրոջ՝ Գէորգ ք. Տէր-Գէորգեանի հետ։ Հետաքրքրական մարդ. հայրը զուլիճանցի քահանայ է եղել, տեղափոխվել է Դիլիջան և իր քահանայագործութիւնը յանձնելով իր որդուն՝ թողել է այս աշխարհը. որդին 12 տարի է, ինչ շարունակում է հօրից ստացած պարտականութիւնները։ Պապը Խրիմեան Հայրիկի հեռաւոր ազգականն է եղել, և այդ՝ ինքը Խրիմեան Հայրիկն է յայտնել Դիլիջանի քահանային։ Տէր հայրը շատ էր գանգատվում, որ ժողովուրդը լաւ չէ վճարում ու վարձատրում իր քահանային, չի գալիս աղօթելու...

Ընկերներս ուշ են զարթնում. մինչև բոլորի՝ ոտքի լինելը, երեկվայ մեր ընկերները նորից գալիս են մեզ մօտ, և նորից սկսվում է աղմուկը։ Եկեղեցու բակից դուրս գտնվող աղբիւրի ջրով լուացվելուց յետոյ՝ մենք խմբով մտնում ենք մի պարսկի սրճարան և նախաճաշում։ Ապա հոգալով ճաշի մասին՝ բարձրանում ենք անտառ. այս անգամ արդէն վաղ առաւօտվայ ամայի անտառը չէ. ծառերի տակ, սաւերների մէջ երևում են մարդիկ, մի քանիսը երկու ծառերի մէջ սարքել են ճօճեր—համակներ և մէջը պառկած պարապում են որոշ բանով։ Ահա մի ամբողջ հայ ընտանիք՝ երկու չափահաս կանայք և չորս երեխաներ. ահա մենաւոր ծառի տակ կարմիր շարֆով մի օրիորդ՝ պառկած և փոքրիկ գրքոյկը աչքերի մօտ. ահա քիչ հեռու սպիտակազգեստ մի պարոն, որ ծառերի տակ ձեռները ետև դրած ճեմում է. ահա ռուս աղախինը հայ երեխաների ձեռքից բռնած բարձրանում է և պատմում մի ինչ-որ ծիծաղաշարժ դիպուած... Հեռուից լսվում են խօսակցութեան, ծիծաղի ու երգի ձայներ։ Մեր խումբը մի րոպէ կանգ է առնում դիտելու անտառի այս կեանքը և այդ կեանքի երևոյթները։ Յետոյ վերստին բարձրանում ենք դէպի վեր.

Մաքուր ու թեթև օդը, շրջապատող խիտ ու անթափանց անտառն և պայծառ երկինքն իրանց անհուն խորհրդաւորութեամբ հիացնում են մեզ, և մենք ուժգնօրէն աշխատեցնում ենք մեր թոքերը, սկսում ենք երգել, երգել հոգու խորքերից, երգել ոչ ոքից երկիւղ չը կրելով, եթերի կազդուրիչ մթնոլորտում, երգել անհուն եթերի տակ, խորհրդաւոր և լուռ կուսական անտառի մէջ... Անմոռանալի րոպէներ, անփոխարինելի հիացմունք։ Մեր խումբը անկեղծ հրճուանքով, միջավայրի հրապոյրից արբեցած, արագօրէն բարձրանում է վեր, և մենք ահա կանգնած ենք գագաթում։ Մի առ ժամանակ բոլորս լռում ենք և ակնապիշ, անձայն դիտում մեր չորս դին...

Մենք գտնվում ենք այնտեղ, որ այնքան գեղեցիկ նկարագրել է Լ. Շանթը, իր «Լեռան աղջիկը» չափածոյ գրուածքում։ Մի քանիսը մեզնից արտասանում են այդ հովուերգութեան որոշ կտորները, որ ցածր դասարաններում մենք անգիր էինք սովորել.—«Ո՜հ, ինչ քաղցր է ձմրան բանտէն վերջ»... և այլն։ Այստեղ ընկերներս վերստին նորոգում են երգը, և մեր ձայնի ալիքները լեռան գագաթից եթերի տատանման միջոցով գնում-հեռանում են և կորչում շատ այդպիսի երգի ձայներ կլանող անտառի խորքում։

Գ. Տէր-Ռուբէնեան

(Կը շարունակվի)

*) Տես «Մշակ» № 134.

թէյատուն պահողի և այլ սոյնպիսիների վրայ հէնց շուկայում արձանագրութիւններ կազմելու և տեղնուտեղը տուգանքի ենթարկելու։

Բայց քաղաքագլխի կարգադրութիւնը, որով շուկայի հին վերահսկիչը արձակվում է պաշտօնից և նրա տեղ նշանակվում վերջերս Թ. Խաչատրեանը, նպաստեց միաժամանակ կարգաւորելու ամեն ինչ շուկայում, գոնէ ոչ փոքր չափով։

Խաչատրեանի օրօք մենք տեսնում ենք քաղաքային «ֆլագը», որ մի քանի տարի մոռացութեան էր տրված, նորից բարձրացած քաղ. շուկայում՝ այախչիներին նախազգուշացնելու համար, որոնք մինչև ցերեկվայ ժամը 12-ը իրաւունք չունեն գնելու քաղաք բերվող մթերքները, և այդ գնում են քաղաքացիները։

Վերջապէս աչքի է զարնվում շուկայում, թէյատներում, ճաշարաններում և այլ այսպիսի տեղերում մաքրութիւնը, ինչպէս նաև երևում է հացավաճառների և մսավաճառների զսպումը սակագնից բարձր ծախելու գործում։

Օրինակի համար՝ յունիսի 28-ին, հաշտարար դատաւոր Ժօրդանիան ոստիկանութեան հետ դուրս էր եկել շուկայ նայելու և արձանագրութիւն կազմելու, բայց տեսնելով ամեն տեղ մաքրութիւն և կարգ՝ առանց արձանագրութիւն կազմելու յետ դարձաւ շնորհակալ լինելով Խաչատրեանի գործունէութիւնից։

Ցանկալի էր, որ քաղ. վարչութիւնն ուշադրութիւն դարձնէր և քաղաքի շուկայից դուրս քաղաքամասերի վրա, ուր կան հացատներ, որոնցից շատերը պատրաստում են դառը ալիւրից հաց և սակագնից էլ բարձր ծախում։ Անփոյթ վերաբերմունք կայ դէպի մաքրութիւնը։ **

Հոգաբարձական ընտրութիւն

Մ ե ր վ, 27 յունիսի

Երէկ կայացաւ ծխ. ժողով՝ հոգաբարձական կազմի ընտրութեան համար։ Հին կազմի ժամանակամիջոցը լրանում է դեռ մի քանի ամսից յետոյ, բայց որպէսզի խուսափած լինեն ապագայ թիւրիմացութիւններից, հրաժարական ներկայացրին հէնց այժմեանից՝ ընտրելու հոգաբարձուներ, որպէսզի մինչև սեպտեմբեր իրանց ցանկացած ուսուցչական խումբը կազմեն։

Հին կազմը հնարաւորութեան չափ կարողացել է իր պարտականութիւնից պատւով դուրս գալ. գլխաւորն այն է, որ ուսուցիչները, ուրիշ աւելի մեծ քաղաքների նման, առանց ռոճկի չեն մնացել, և հոգաբարձութիւնն ամեն ջանք գործ է դրել ժամանակին վարձատրելու նրանց։ Իսկ թէ որքան դժուար է նիւթական հայթայթել տեղիս հասարակական հիմնարկութեան համար, այդ միմիայն կարող է զգալ Մերվի հասարակական գործիչը։

Հոգաբարձական նոր կազմի համար ընտրվեցին՝ Արշակ Սաղաթէլեան, Սարգիս Քոչարեան, Աւագ Թորոսեան և Թարխան Տէր-Պետրոսեան, իսկ անձնափոխանորդներ՝ Բախշի Գարոնեան, Ա. Քեխեան, Բ. Դալլաքեան և Մանաս Առաքելեան։

Ժողովի սկզբում նախագահ Արշ. ք. Տէր-Ոսկանեանը՝ յայտնելով ժողովականներին Ղ. Աղայեանի մահը՝ առաջարկեց ոտքի կանգնելով յարգել հանգուցեալի յիշատակը, որը և կատարվեց։

Աջողութիւն ցանկանալով նոր կազմին իր ապագայ գործունէութեան մէջ՝ հրաւիրում ենք լուրջ ուշադրութիւն դարձնել նոր հրաւիրվելիք ուսուցիչների ընտրութեան վրա, որպէսզի խուսափած լինենք անցեալ տարվայ նման թոյլ ույժերից։

Սէրօ

Զաւէն վարդապետ Շուշում

Շ ու շ ի, 29 յունիսի

Ամսիս 27-ի երեկոյեան Շուշի ժամանեց թեմիս կառավարիչ Զաւէն վարդապետը։ Ամենքը սպասում էին նրա գալուն, բայց չը գիտէին ոչ օրը և ոչ ժամանակը, այդ պատճառով և ոչ ոք չէր կարողացել ընդ առաջ գնալ, երևի մասամբ էլ հայր սուրբը չէր կամեցել իր քաղաք մտնելուն շուք տալ, այլ ընտրել էր համեստութիւնը։

Այսօր, 29-ին, քաղաքի հոգևորականութիւնը ներկայացաւ իր հոգևոր կառավարչին։ Ժամը 9-ին հետզհետէ ժողովվեցին կոնսիստորիայի դահլիճը քաղաքի քահանայական դասը և մենաստանի կոյսերը։ Ժամը 10-ին հոգևոր կառավարիչը ընդունեց նրանց առաջնորդական դահլիճում, ուր քաղաքիս Մեղրեցոց եկեղեցու Խորէն ք. Իսկանդարեանը և Պետրոս ք. Տէր-Յովհաննիսեանը ճառեր խօսեցին՝ նորեկ կառավարչին թեմի հայ հոգևորականութեան կողմից մաղթելով բարի գալուստ և լայն գործունէութիւն։

Հայր-սուրբը, պատասխանելով յիշեալ ճառերին, յայտնեց, որ իր վրա ծանր միսիա է դրված կատարելու, ուստի և հրաւիրեց բոլորին աջակից լինել իրան, որպէսզի կարողանայ թեմի բոլոր խճճված գործերը կարգի բերել, կալուածական պարտքերը հանգցնել և այլն։ Գ.

ՏՈՒԺՈՒՄ Է ԳՈՐԾԸ

Նոր-Բայազէտ, 29 յունիսի

«Մշակի» մէջ գրել էի, որ հոգաբարձական հաշւետուութեան վերաբերմամբ դատ է սկսված տեղիս հաշտարար դատարանում, և աւելացրել, որ Երևանի փոխ-թեմ. առաջնորդից պատուիրագրված էր նորից ծխական ժողով հրաւիրել և քննիչ յանձնաժողով ընտրել՝ հոգաբարձութեան հաշիւները քննելու համար։ Բայց մեր ծխական ժողովը, որ կայացաւ մայիսի 1-ին, ինչպէս գիտենք «Մշակի» № 101-ից, անձեռնհաս գտնվեց ընտրելու վերստուգիչ կամ քննիչ յանձնաժողով, ուստի այդ առիթով անշուշտ ժողովրդի այս և այն խաւերում կարծիք է տիրում, թէ արդեօք թէրը ճիշդ են հոգաբարձութեան ասածները, թէ իրր վատնումներ են տեղի ունեցել Հ. Տէր-Միքայէլեանցի ձեռքով. ապա ինչու հոգաբարձութիւնը քննիչ յանձնաժողով չընտրեց կամ այժմ ինչու չէ ընտրում, երբ արդէն թեմ. առաջնորդն էլ է պահանջում, որպէսզի ճշմարտութիւնը մէջտեղ գայ և արդարն ու մեղաւորը յայտնվեն իրանց իսկական պատկերներով, հետևապէս մեղաւորն իր արժանի պատիժն ստանայ... Իսկ ժողովուրդը, հասկանալով իր չարն ու բարին և ճանաչելով իր լաւ ու վատ անդամին՝ իբր հասարակութեան գործչի, իր սեփական հասարակական գործերը ինքն իր ձեռքով կարգաւորէր կամ ազգային հիմնարկութիւնները և նրանց գումարները յանձնէր ոչ-դեղծարարների և այլն։ Ապա թէ ոչ՝ ամեն տարի լսելով այս և այն հասարակական գործունէութեան մէջ դեղծում, վատնում և այլ պէս-պէս արատներ նա՝ ժողովուրդը կարող է երես դարձնել իր ազգային-կրթական հիմնարկութիւններից և յետ կանգնել նրանց աջակցելուց և նրպաստելուց...

Այդ տեսակէտից ուրեմն մեր ժողովուրդը պէտք է աւելի զգաստանայ և ամեն դէպքում պահանջի, որպէսզի մեր հասարակական գործերը ում որ յանձնվում են—լինեն նրանք հոգաբարձուներ, երէցփոխներ, վարկային ընկերութեան անդամներ, բարեգործական թէ կուլտուրական ընկերութեան անդամներ և այլն—լինեն անպայման մաքուր և լիակատար վստահութիւն ներշնչելով հասարակութեանը՝ ճշգրիտ հաշիւ ներկայացնեն հասարակութեան իրանց գործունէութեան վերաբերմամբ, անկորուստ պահպանելով ազգային բոլոր հիմնարկութիւնների գումարները, որոնք կազմվում են խեղճ ու կրակ ժողովրդի կոպէկներից... Հակառակ դէպքում, ինչպէս վերևն էլ ասացի, հասարակութիւնը, տեսնելով իր կոպէկներից գոյացած գումարների վատնումներ, կարող է երես դարձնել ժողովրդական բոլոր հիմնարկութիւններից, որի պատճառով տուժելու է անշուշտ հասարակական գործունէութիւնը...

Դրան իբրև ապացոյց ես կարող եմ ներկայացնել այստեղ մի ակնյայտնի փաստ, որ տեղի ունեցաւ այստեղ վերջին ժամանակներս։ Մի քանի ամիս սրանից առաջ վախճանվում է տեղիս առաջնակարգ վաճառականներից մէկի ընտանիքի մայրը, որի յիշատակի համար, ի հարկէ տեղական սովորութեան համաձայն, նուէրներ կանվէին դպրոցին հանգուցեալի ամուսնու և զաւակների կողմից։ Բայց տեսէք, որ մահվանից առաջ, ինչպէս հաստատ պատմում են լսողները, հանգուցեալը ասել է իր ամուսնուն, թէ իր յիշատակին նուէրներ չը տայ ուսումնարանին, քանի որ հոգաբարձուները տանում են և ուտում, այլ աւելի լաւ կանէ, եթէ իր հարևան աղքատ որբերի (տալիս է անունները) պահպանութեան համար նպաստ տայ։

Զը նայելով, որ հանգուցեալ կնոջ որդիքը կամ ամուսինը լաւ գիտեն իրանց դերերը՝ նուէրներ անելու կամ դպրոցին կամ եկեղեցուն *), բայց և այնպէս վերջին հոգաբարձական հաշւետուութեան դէպքերը՝ ի հաշիւ դպրոցական շահերի՝ այն աստիճան յուզմունք առաջացրին հասարակութեան մէջ, որ նոյն իսկ մի հիւանդ կին այդ բանը զգում է եղել և իր մահից առաջ, հոգեվարքի միջոցին, պատուիրել է իր մերձաւորներին նուէրներ չանել դպրոցին՝ վստահութիւն չունենալով դպրոցական վարչութեան հաւատարմութեան վրա... Ի՞նչ է առաջանում դրանից. այն, որ տուժում է գործը և հասարակական հիմնարկութիւնը։ Ի հարկէ դա լաւ նշան չէ՝ և պէտք է, որքան կարելի է՝ հեռու մնալ այդ հասարակական արատներից, հեռու պահելով նաև ազգային-կրթական հիմնարկութիւնները զանազան «թիւրիմացութիւններից» և «սաէ-կօսէներից», քանի որ ամեն մի հասարակական հիմնարկութիւն թանգ է ամեն բանից։

Օրսորդ

*) Ինչպէս լսում ենք, հանգուցեալի ամուսինը խոստացել է մեր նորակառոյց եկեղեցու «խաչկալը» շինելու համար նուիրաբերել մօտ 300 ր.։ Օ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Ներսիսեան դպրոցի նոր շէնքի կառուցումը ընթանում է բաւական շտապ։ Ինչպէս յայտնի է, այս սեպտեմբերին հնար կը լինի ստորին դասարանների ուսումը սկսել նոր շինութեան մէջ։ Դպրոցի վարչութիւնը, արձակելով մի քանի ուսուցիչների, որոշել է նրանց փոխարինել բարձրագոյն կրթութիւն ունեցող անձերով։

— Թիֆլիսի խուզարկու ոստիկանութեան պետը այս օրերս կալանաւորեց ոմն աֆէրիստ Վիտալի Կոպելովի, որ ճանապարհների հաղ. մինիստրութեան ինժէների զգեստով և համալսարանական նշանով յաճախում էր քաղաքի զանազան ակումբներն ու ժողովարանները և ինժեէր Շտուկենբերգի անուան տակ դրամներ էր շորթում զանազան ունեւոր մարդկանցից։

— Թիֆլիսի ոստիկանապետ գնդապետ Զասիպկինը համարեա ամեն օր պաշտօնական մարմինների ուղեկցութեամբ շրջագայում է քաղաքի շուկաներն ու բազարները և պարտադիր կանոններից զանցառուների վերաբերութեամբ կազմում է արձանագրութիւններ։

— Զուբալովի ժողովրդական Տան մէջ ներկայացումներ կազմակերպող ռուս, հայ, մալօրօս և օպերային սեկցիաները դիմել են քաղաքային վարչութեանը, խնդրելով աւելացնել պարտէզի վերջին կարգերի գները, թողնելով բալկօնի գները առաջվանը։ Տարբերութիւնը միայն 23 րուբլու մէջ է։ Քաղաքային վարչութիւնը յարգեց սեկցիաների յիշեալ միջնորդութիւնը։

— Յուլիսի 4-ին, երեկ. ժամը $10^3/_4$-ին Թիֆլիսում զգացվեց ուժեղ երկրաշարժ, որ տևեց մօտ 3 վայրկեան։

— Թիֆլիսի ոստիկանապետը խիստ նկատողութիւն է արել XII քաղաքամասի թաղային վերահսկիչ Ամիրաղեանին՝ հասարակութեան հետ անկօրրէկտ վերաբերվելուն համար։

— Ցինանսների մինիստրութիւնը հաստատեց Թէմիր-խան-Շուրայի Փոխադարձ Վարկի Ընկերութեան կանօնադրութիւնը։

— Վերադարձաւ Գանձակի նահանգից անասնաբուժութեան կառավարիչ Զօլօտաբեվը։

— Կովկ. Հ. Բ. Ընկ. գրադարանապետ Ար. Փարեմուզեանը անցեալ շաբաթ խորհրդի յանձնարարութեամբ գնացել էր Շուլավէր և Ընկ. ճիւղ բացել։ Շուլավէրցիները դէպի Ընկ. ճիւղ հիմնելու հարցը մեծ համակրանքով են վերաբերվել։ Ար. Փարեմուզեանը նոյն նպատակով առաջիկայ ուրբաթ ուղևորվելու է դէպի Ջալալ-Օղլի։ Ցանկալի է, որ Ջալալ-օղլեցիք էլ համաձայնվէին Կ. Հ. Բ. Ընկ. տեղական ճիւղ բանալու։

— Մօսկվայից մեզ հաղորդում են, որ Լազարեան ճեմարանում ոչ վերատեսուչ է նշանակված, ոչ տեսուչ։ Տարածված լուրերն անհիմն են։

— Վրիպակ.—«Մշակի» № 142-ի «Օրվայ նորութիւններ» բաժնում, երրորդ լուրի մէջ, սխալ է սպրդել. «Թիւրքաց հրոսակախմբերը կոտորում են և սպանում են թուրքերին» գրվածի տեղ պէտք է լինի՝ «...սպանում են քրիստոնեաներին»։

ՏԵՂԵԿ. ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

— Երկուշաբթի, յուլիսի 4-ին, Վրաց Թատրօնում կայացաւ Վրաց Դրամատիկական Ընկերութեան ընդհանուր ժողովը, որը զբաղվեց իշխան Պ. Թումանովի զեկուցման քննութեամբ։ Զեկուցումը, ինչպէս մեր ընթերցողներին յայտնի է, վերաբերում էր թատրօնի և բեմի վերակազմութեան խնդրին։ Ժողովը, ի նկատի առնելով որ անհրաժեշտ է այս մասին ունենալ վարչութեան գրաւոր կարծիքը, այլ և այն, որ անհրաժեշտ է ներկայ գտնվելը վարչութեան ամբողջ կազմի, որոշեց յետաձգել ժողովը, ի նկատի ունենալով մանաւանդ այն, որ առաջիկայ սէզօնի համար հարց է դրված՝ թողնել արդեօք խմբի պահելը Ընկ. վարչութեան ձեռքում թէ ներկայացումների կազմակերպումը յանձնել դեբասանական ընկերակցութեանը։ Ժողովը տեղի պիտի ունենայ յուլիսի 11-ին։

— Վրաց մէջ Գրագիտութիւն Տարածող Ընկ. խորհուրդը ստացել է Իլիա Ճավճավաձէի գերեզմանի վրա արձան կանգնեցնելու համար հիմնված ֆօնդի օգտին մի քանի անձերից և հաստատութիւններից կըրկին 175 րուբլի։ Այդ նոյն նպատակի համար Քութայիսի քաղ. վարչութիւնը որոշել է, արդէն յատկացված 200 րուբլուց ի զատ, կրկին այդ նպատակի համար յատկացնել 100 րուբլի։

— «Նոր-Ակումբում» իւրաքանչիւր երեքշաբթի և շաբաթ օրերը կը լինեն ընտանեկան երեկոյթներ անդամների և հիւրերի համար, երբ և կը նուագէ լարանուագ երաժշտախումբը։

— Յուլիսի 3-ին, Վրաց մէջ Գրագիտութիւն Տարածող Ընկ. խորհուրդը, լսելով Ալ. Ղիփշիձէի զեկուցումը Ընկերութեան գործակատարութեան և քարտուղարի գործունէութեան նոր ձևերի մասին, ընդունեց զեկուցանողի առաջարկները որոշ փոփոխութիւններով, որոշելով մաս առ մաս նորընտիր քարտուղար Բ. Բուրճուլաձէին յանձնել Ընկերութեան գործերը և ծանօթացնել նրան բոլոր գործերի հետ։

— Քութայիսի քաղաքային վարչութիւնը, համաձայն Պոլիցէյսկի փողոցի բնակիչների յայտարարութեան, որոշում կայացրեց յիշեալ փողոցը անուանել հանգուցեալ Դ. Զ. Սարաջեվի անունով։

— Վրաց յայտնի դերասան Կօտէ Մեսխին ներկայումս գտնվում է Ծիաթուրայում, ուր և իր բեմական գործունէութեան 30-ամեակի առիթով, որը անցեալ ձմեռ տօնվեց Թիֆլիսում, ներկայացում տուեց, որին ներկայ է եղել նուազ թւով հասարակութիւն։

— «Սախալխօ Գազէթի» թերթի խմբագրութիւնը յուլիսի 3-ից իր յաւելուածներում սկսել է զետեղել Պետերբուրգից Թիֆլիս վերադարձած երիտասարդ նկարիչ Կ. Քավթարաձէի նկարները, որոնք աջողվածներից են առհասարակ։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Ցարսկիէ-Կօլօդցի, 1 յուլիսի

Յունիսի 29-ին տեղիս սիրողները հայոց եկեղեցու գաւթում տուեցին բացօթեայ ներկայացում։ Ներկայացրին «Պեպօ» կօմեդիան Սունդուկեանի և «Կինը մի ժամով» վրացերէն վօդևիլը։ Խաղի տպաւորութիւնը ընդհանրապէս գոհացուցիչ էր։

Մուտք եղաւ 28 ր. 75 կ., ծախսը՝ 7 ր. 58 կ., զուտ արդիւնք մնաց 21 ր. 17 կ., որ և յատկացվեց Կ. Հ. Բ. Ը. տեղիս ճիւղի գր.-ընթերցարանին։ Ներկայացումը լինելով բացօթեայ, կարգապահութիւնը բացակայում էր։ Շատերն եկել էին առանց տոմսակի, շատերը բերել էին ծծկեր երեխաներ, որոնք լալով՝ խանգարում էին։ Չըր եկել էին շատ «բշեր», որոնք նոյնպէս խանգարում էին խաղին։

Ցուշարարը սխլված էր ոչ միայն յուշել, այլ և բուդկից բղաւել «բշերի» վրա, որ լռեն, որովհետև դերակատարները չէին լսում յուշարարի խօսքերը։ Գովասանքի արժանի են սիրողները, որոնք առաջին անգամ այստեղ տուեցին լուրջ կօմեդիա։

Ն. Ն.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Թիւրքիոյ երեք մեծ հիւանդութիւնները». գօկտ. Ն. Տաղաւարեան, 1911 թ.։

Մեր բազմաշխատ ընկերակցի վերոյիշեալ փոքրիկ աշխատութիւնը, որը արտատպված է յայտնի «Բիւզանդիոն» թերթից, շատ հետաքրքրական և ժամանակակից բնոյթ ունի։

Ա. Մալարիա

Ցիշեալ «մեծ հիւանդութիւնները» ոչ միայն Թիւրքիային են վերագրելի, այլ բազմաթիւ երկիրների, նամանաւանդ և մեր Կովկասի. մանաւանդ մալարիան՝ տափաստաններում, ուր նրա հասցրած աղէտը ահռելի է։ Այդ հիւանդութեան առիթով մենք տպագրութեան ենք տուել «Գիւղատնտեսին», որը այնքան տարածված է հայ գիւղական հասարակութեան մէջ, մի աշխատութիւն։ Հեղինակը բերում է բազմաթիւ օրինակներ մալարիայի աւերմունքների՝ թէ Եւրօպայի և թէ Թիւրքիայի սահմաններում. օրինակ՝ Կաէնտ քաղաքը (Իտալիայում) 60,000 բնակիչ ունէր XIII դարում, այժմ 7000 ունի։ «Աքուլէ քաղաքն, որ ունէր 140,000 բնակիչ, այժմ անդ միայն 1600 մնացած է. իսկ Աւէսսա քաղաքը բոլորովին փչացած է» և այլն։

Հեղինակը խօսում է բռնձի մշակելիք ցանքսերի հասցնելիք վնասների մասին, բազմաթիւ ճահիճների, ճահճամամն վայրերի, արհեստական ճահճացման (Թիւրքիա), մի կայմակամի Ջրաղացի շինութեամբ և այլն։

Ճահիճների ազդեցութեան ենթարկեալ ժողովուրդը սակաւարիւն, գունատ, նիհար և թերակազմ է լինում. նոյնպէս «կունենայ խոյլախտ (золотуха), լեարդի ու երիկամունքների հիւանդութիւն, թոքային ուռականութիւն, ոռնաթեքութիւն (rachitisme)։ Կիները որդեծննդեան հետևանօք կը մեռնին» և այլն։

Հետաքրքրական է մեր ընկերակցի բացատրութիւնը ջերմախտի նոպաների (приступъ лихор.), որը «կը բաղկանայ երեք պահերէ—դող, չոր տաքութիւն մը և ապա քրտինք։ Կերևայ թէ դողը կը համապատասխանէ մանրէներու զարգացման հետևանօք կարմիր գնդակներու կոտրածին, և մարմնի թունաւորման. ապա արեան սպիտակ գնդակները պատերազմ կը մղեն այդ օտար տարրերու դէմ, որոյ հետևանօք յառաջ կուգայ ջերմութիւն և ջերմութեամբ փչացումն այդ օտար մարմնոց և վերջապէս քրտինքի շնորհիւ վարակեալի մարմնէն դուրս կելլեն այդ օտար մարմնոց թոյները։ Ծակյան հունտերը կը մնան, որոնք զարգացմամբ միևնոյն երևոյթներն յառաջ կը բերեն»։ Շատ սրամիտ տեսութիւն է, որի նմանը մենք չենք պատահել մեզ յայտնի մալարիայի ախտաբանութեան վերաբերեալ աշխատութիւնների մէջ։

Մալարիայի տարածումը հեղինակը վերագրում է մոծակներին և առաջարկում է՝ թէ արմատական և թէ ամոքիչ միջոցներ, այն է՝ 1) ճահիճների և խոնաւ հողերի ուրդում (drainage), չորացում, 2) բռնձի մշակութեանը համար առողջապահական օրինաց հետևել, 3) անթափանց հողերում ջրաբբի ծառեր տնկել և այլն. իսկ դեղօրայքից գործածել քինին և առօրեայ 25 հարիւրորդագրամ (0,25=5 գրան) ընդունել քաջառողջ մնալով հիւանդութեան չենթարկվելու համար։

Մենք երկարօրէն կանգ ենք առել մեր աշխատութեան մէջ՝ «Նախապաշտպանողական միջոցները մալարիայի դէմ», որը տպվելու է «Գիւղատնտեսում», իսկ յետոյ լոյս կը տեսնէ առանձին գրքոյկով։

Մեր աշխատութեան մէջ՝ ի թիւս այլ աշխատութիւնների՝ յիշված է և Տաղաւարեանի ներկայ գրքոյկը, ուստի և սահմանափակում ենք մեր ասելիքը հեղինակի մալարիայի մասին գրուածքի առիթով։

Բ. Փրանկախտ.

Աւելի լաւ է ամենուրեք ընդունված «սիֆիլիս» տերմինը գործածել։ Հեղինակի գրութեամբ՝ սիֆիլիսը շատ տարածված է Թիւրքիայում՝ Էրզրումի, Վանի, Բիթլիսի, Դիարբէքիրի, Ադանայի, Բէյրութի, Հալէպի վիլայէթներում։ «Թիւրքիոյ ժողովրդեան տարեկան կորուստը մէկ քանի հազար կրնայ հաշուիլ»։

Շնորհիւ տգիտութեան սիֆիլիսը անարգել տարածում է բացի սեռական յարաբերութեան միջոցով և արտաքոյ սեռական ճանապարհներով՝ շփմամբ, ամօթների, անկողնի և այլն, ինչպէս այդ նկատելի է և մեր գիւղօրայքում։

Թէ որ աստիճան սիֆիլիսը տարածված է Թիւրքիայի ասիական կողմերում, դըրա առիթով մենք խօսել ենք «Մշակում» անցեալ տարի բժշկ. Բաբայեանի հետաքրքրական գրքի առիթով մեր գրախօսութեան մէջ, քաղելով այդ տեղեկութիւնները մեր ընկերակից բժ. Ղազարեանից, որը երկար տարիներ պաշտօնավարել էր Կարսի նահանգում։ Նրա պատմելով Բասէնի 12 հայ գիւղեր վարակված էին սիֆիլիսով Թիւրքաց տիրապետութեան ժամանակից և վարակումը վերագրում էին նրանց մօտերքը գաղթած լեռնականներին։

Ուրեմն բժ. Տաղաւարեանի կարծիքը սիֆիլիսի սաստիկ տարածման մասին Թիւրքիայի ասիական մասում միանգամայն արդարացի պիտի համարած։

Բժ. Տաղաւարեանը խօսելով սիֆիլիսի բժշկութեան մասին, յիշատակում է հռչակաւոր Էրլիխի 606-ը յետագայ խօսքերով. «Նկատի չեմ առներ հոս Էրլիխի 606 անուանեալ դեղի (Արսէնօ բէնզօլ) ներարկմամբ արմատական դարմանի մասին, զի այդ դեղն իր ազդեցութեան լիակատար փորձը տուած չէ ցարդ»։ Զարմանալի է մեր ընկերակցի կասկածանքը այդ դեղի մասին, քանի որ ամենուրեք մասնագէտ բժիշկները, ի միջի այլոց բժիշկ Նաւասարդեանը, որը բաւականին փորձեր է արել, մասամբ և մեր մասնակցութեամբ՝ իր հիւանդանոցում, ամենամեծ հրճուանքով են խօսում 606-ի հրաշալի ազդեցութեան մասին սիֆիլիս ունեցողների վրա, ինչպէս և մենք դիտել ենք։

Ն. Տաղաւարեանը առաջարկում է՝ առաջին՝ սիֆիլիսոտներին ընդունել բուժելու հիւանդանոցներում, որը արգելված է շատ տեղերում. երկրորդ՝ կազմակերպել շրջուն բժիշկների խմբեր, որոնք գիւղէ-գիւղ շըրջելով բժշկեն սիֆիլիսոտներին. երրորդ՝ բուժումը լինի ձրի. չորրորդ՝ հրատարակել գրքոյկներ, անել դասախօսութիւններ և այլն։

Գ. Թոքային ուռականութիւն.

Խօսելով թոքախտի մասին բժ. Տաղաւարեանը ենթադրում է մեծ տարածութիւն Կ. Պօլսում գտնվող պանդուխտների մէջ, որոնք «կը բնակին խանաւ, մութ գետնայարկ խուցերում»։ Գիւղօրայքում թէև գիւղացիք օդի կողմից լաւ պայմանների մէջ են գտնվում բայց սնունդի կողմից՝ շատ խղճալի է նրանց դրութիւնը, շնորհիւ վերջերս եղած «հունձքերու անհամեմատ նուազման»... «Ես տեսայ գրկանաց հետևանօք կմախքացած գիւղացիներու երամներ»։ Բժ. Տաղաւարեան տարեկան մօտաւորապէս «կէս միլիօն անձի կորուստ» է հաշւում այդ հիւանդութիւնից Թիւրքիայում։ Աղքատութիւն, տգիտութիւն, հակաառողջապահական պայմանները, մանաւանդ քաղաքներում և գործարաններում—ահա սրանք են թոքախտի զարգացման գործօնները, որոնք առաւել ևս նկատելի են՝ յետ ընկած ամեն կողմից՝ Թիւրքիայում։ Հեղինակը վերջացնում է այդ գլուխը յետագայ խօսքերով, որոնց ույժը ինքը կարող է իմանալ. «Մենք եթէ այս ամենը չկարենանք ընել, ընենք գոնէ մէկ մասը, զորս կը սպասեմ առողջապահական վարչութենէն՝ որուն գլուխ կը գտնուին մեր երկրին պատիւ բերող երկու մարդասէր ու գիտուն բժիշկներ»։ Երանի թէ հեղինակի յոյսերը ի կատար ածվէին. բայց մենք՝ դիտելով Թիւրքաց պետութեան բռնած ընթացքը ամեն գործերում, մանաւանդ գաւառների վերաբերեալ, ուր մի տեսակ անբռնխա է տիրում, շատ յոռետես ենք։ Ուր չը կայ կեանքի, գոյքի, պատւի ապահովութիւն, ուր տիրում է խորին տգիտութիւն և բացակայութիւն՝ տէրութեան կողմից ժողովրդի ցաւերի մասին հոգատարութեան, մի՞թէ կարելի է յուսալ նրա առողջապահական պայմանների բարելաւութեան վրա։

Մեր գրախօսութիւնը ընդարձակ ծաւալ ստացաւ հասկանալի պատճառներով. կան ճշմարտութիւններ, որոնց կրկնելը միշտ կարևոր է, ուր մնաց առողջապահութեան վերաբերեալ տեղեկութիւններ, որոնց մասին մեր մէջ խորին տգիտութիւն է տիրում։ Վերջացնելով մեր ասելիքը բազմաշխատ և մեծ էրուդիցիա ունեցող բժ. Տաղաւարեանի գրքոյկի մասին, մենք կը ցանկանք վերջինին լայն տարածում հասարակութեան մէջ։ Բժ. Բ. Աղասարեան

ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1) Պատմական հայ ճարտարապետութիւն, ուսումնասիրութիւն, Ա., Տեկորի տաճարը, 35 նկարով, Թ. Թորամանեանի, Թիֆլիս, 1911 թ., էջ ԻԲ+106, գ. 1 ր. 50 կ.։ 2) Ջրոյցներ, Վ. Փափազեանի, Շուշի, 1911 թ., էջ 228, գ. 50 կ.։ 3) Տիրինանց Նախշունը, Ծուղուրեան Յ. ք.-ի, Թիֆլիս,

1911 թ., էջ 250, գ. 80 կ.: 4) Լուսաբացի ծաղիկներ, Ազատ Վարդանեանի, Ալեքսանդրոպոլ, 1911 թ., էջ 63, գ. 25 կ.: 5) Քաղքի բօխչէքը (Նմուշներ մեր կեանքից), Գ. Փ.-ի, Թիֆլիս, 1911 թ., էջ 30, գ. 5 կ.: 6) Խաչատուր Աբովեան, Ներսէս քահ. Տէր-Կարապետեանի, Թիֆլիս, 1911 թ., էջ 285, գ. 75 կ.: 7) Պատմութիւն նահանգին Սիւական, արարեալ Ստեփաննոսի Օրբէլեան արքեպիսկոպոսի Սիւնեաց, Թիֆլիս, 1911 թ., էջ 618, գ. 50 կ.: 8) Епископъ Карапетъ Теръ-Мкртчянъ, կազմեց Ստ. ք. Պապայեան, Նոր-Նախիջեւան, 1911 թ., էջ 8, գ. 5 կ.: 9) Ց. Փ. Հերբարտը եւ իր մանկավարժական սիստեմը, Աբէլի, Թիֆլիս, 1911 թ., էջ 43, գ. 20 կ.: 10) Մարդ եւ գեր-մարդ (պօէմա), Ս. Յովհաննիսեանի, Շուշի, 1910 թ., էջ 27, գ. 20 կ.: 11) Քրիստոնէական հաւատ, յոյս եւ սէր, կազմեց Յովհ. աւ. ք. Մարտիրոսեան, Թիֆլիս, 1911 թ., էջ 71, գ. 30 կ.: 12) Մեր բողոքներն եւ Դաշնակցութեան դիրքն անոնց հանդէպ, Յարեթ Վարդերեսեանի, Բոստոն, 1911 թ., էջ 152:

«ՈՒՐԱՐՏՈՒ ԿԱՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԲՆԻԿՆԵՐԻ» ԳՐՔԻ ԱՌԻԹՈՎ

Պատահմամբ ձեռքս ընկաւ այդ գիրքը, որ տպագրված է Կ. Պոլսում այս 1911 թ. և որի նիւթի մի մասը վերաբերում է բևեռագիր արձանագրութիւններին: Աչքի անցնելիս տեսայ, որ 16-րդ երեսում Վանի բևեռագրութիւնների գիւտի և ընթերցման պատմութեան հետ Գէորգ Մեսրոպը կապել է այնպիսի անձանց անուններ, որոնք միանգամայն չեն հետաքրքրվել կամ շատ քիչ են հետաքրքրվել բևեռագիր արձանագրութեամբ և չունեն մի աչքի ընկնող հրատարակութիւն կամ լուսաբանութիւն այդ մասին. այն ինչ՝ միանգամայն մոռացութեան է տրված Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Սմբատեանն իբրև հմուտ՝ պատմութեան, և սիրահար՝ հնութիւնների:

1862 թուից մինչև 1910 թիւը շարունակ զանազան տեղերում պեղումներ անելով մի շարք բևեռագիր արձանագրութիւններ է տուել հանգուցեալ Մեսրոպ արքեպիսկոպոսը գիտնական աշխարհին:

Այս առիթով նա միաձայն ընտրվել է Պետերբուրգի կայսերական հնագիտական ժողովի իսկական անդամ, 1892 թ. № 112 գրութեամբ:

Աւելի մանրամասն ծանօթանալու արքեպ. Սմբատեանի գտած բևեռագրի արձանագրութիւնների և նրա աշխատութիւնների հետ, Պալերմօյի գիտնական կաճառի պատուաւոր անդամ Գէորգ Մեսրոպը պիտի թերթած լինէր հ. Սմբատեանի՝ 1) «Նկարագիր Երնջակայ ս. Կարապետի վանուց» գիրքը, տպագր. 1901 թ. Թիֆլիս: 2) Հետաքրքրված լինէր նոյն հեղինակի «Բևեռագիր Արարատեան նահանգի» գրքով, որը թարգմանել և հրատարակել է ռուսերէն լեզուի Մօսկվայի կայսեր. հնագիտ. ժողովը 1895 թ.: 3) «Տօպեան արձանագրութեամբ», որը ներկայացված է Պարիզի 11-րդ համաժողովին 1899 թ.: 4) Բազմավէպ հանդէսով 1897 թ.: 5) «Տեղեկագիր Գեղարքունի գաւառի» գրքով և այլն և այլն:

Մեսրոպ արքեպիսկոպոս Սմբատեան առաջին և միակ աշխատաւորն է եղել Արարատեան նահանգում պեղումներ կատարելով և տուել է մի շարք բևեռագիր արձանագրութիւններ գիտնական աշխարհին:

Սմբատ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 5 յուլիսի

Արմաւիրից երդուեալ-հաւատարմատար Ջաւադ-բէկ Բալուղեանից իմ ստացած յիսուն (50) րուբլին՝ ի փոխարէն հանգուցեալ Ղազարոս Աղայեանի դագաղի վրա պսակ դնելու՝ յանձնել եմ հանգուցեալի թաղման կարգադրիչ յանձնաժողովի նախագահ բժշկապետ Բագրատ Նաւասարդեանին՝ խնդրելով այդ գումարը յատկացնել, ըստ նուիրատուի ցանկութեան, Ղ. Աղայեանի յիշատակը յաւերժացնելու նպատակ ունեցող ֆօնդին: Համապատասխան ընկալագիրն ստացել եմ:

Ալեքսանդր Ստեփանեանց

ԹՌՈՒՑԻԿ ՈՒՂՂՈՒՄՆԵՐ ՂՐԻՄԻ ԱՓԵՐԻՑ

(Սիմ. Գրիկեանի յօդուածի առիթով)

«Մշակի» 113-րդ և 114-րդ համարներում տպված է Սիմ. Գրիկեանի «Թռուցիկ դիտողութիւններ Ղրիմի ափերից» յօդուածը: Յօդուածագրի՝ Սիմֆերօպօլին վերաբերեալ մի քանի «ակնարկները» չեն համապատասխանում իրողութեանը:

Սիմ. Գրիկեանը խօսելով ընդհանրապէս հայի բացասական յատկութիւնների մասին՝ գրում է. «Երկպառակութիւնը, անմիաբանութիւնը, չար նախանձը—ահա այս հրաշալիքները, դժբաղդաբար, հայի յատկանիշը լինելով, ամեն տեղ իրանց աւերածութիւնները արել են և շարունակում են անել»: Յօդուածագիրն ապա աւելացնում է. «Օրինակ բերելով Սիմֆերօպօլի պէս հայաշատ քաղաքը, ուր միևնոյն քար անտարբերութիւնն է տիրում, մարդիկ միայն զբաղված են առևտրով և իրանց գծուծ հաշիւներով: Վեց ամիս էր, որ ծխ. ժողով չէինք ունեցել Սիմֆերօպօլում, բայց անցեալ տարի համարեա ամեն շաբաթ ունէինք. թէ ինչու այժմ այդպէս է, այդ պէտք է հարցնել մեր գործերի ղեկավարներին»: Այս տողերը կարդացող ոչ-սիմֆերօպօլցին երկու եզրակացութիւն կանէ. կամ Սիմֆերօպօլը այնքան է առաջադիմել, որ «անցեալ տարի» գրեթէ Պետական Դումայի չափ ընդհանուր ժողովներ է ունեցել, կամ ուրիշ էլ գործ ու զբաղմունք չունի և «համարեա ամեն շաբաթ» ընդհանուր ժողովներ է գումարում: «Համարեա ամեն շաբաթ» հոգաբարձ. ու մանկավարժ. նիստ անգամ չէ կարելի ունենալ, ուր մնաց թէ ծխ. ընդհ. ժողով, մանաւանդ՝ յօդուածագրի խօսքերով ասենք՝ «Սիմֆերօպօլում ևս քար անտարբերութիւն է տիրում»: Ս. Գրիկեանին քաջ յայտնի է, որ իւրաքանչիւր ծխ. ժողով Սիմֆերօպօլում նստում է ամենաքիչը 6 ր.: Եւ եթէ յօդուածագրի «համարեա»-ն հաշւենք տարվայ 25 շաբաթից 40-ը, ապա միայն ծխ. ժողովներ հրաւիրելու վրա պիտի գործադրած լինէինք 240 ր.: Ս. Գրիկեանը թէև ոչ պարզ, բայց մի «մութ» ակնարկով ի վերջոյ հարցնում է «մեր գործերի ղեկավարներին», թէ ինչու 6 ամիս է ծխ. ընդհ. ժողով չենք ունեցել: Եթէ սա մեղադրանք է «այժմեան ղեկավարների» հասցէին, ապա պիտի ասենք, որ անարդար մեղադրանք է, քանի որ անցեալ տարվայ ղեկավարներից ոչ ոք չէ փոխվել, եթէ չը հաշւենք երէցփոխ Թառաքչին, որը 1910 թ. ապրիլից արդէն հրաժարված էր: Եթէ հասարակ հարցասիրութիւն է, ապա դրա պատասխանն էլ հէնց ինքը յօդուածագիրն է տալիս իր յօդուածում, գրելով թէ՝ վեցամսեայ հանգստից յետոյ նշանակված ծխ. ընդհանուր ժողովին «քար անտարբեր, միայն իրանց առևտրով ու գծուծ հաշիւներով» զբաղված 250—300 տուն ունեցող համայնքից եկած էին միմիայն 16—17 հոգի»: Սիմ. Գրիկեանը այժմեան ղեկավարներին մեղադրում է, որ սրանք յաճախ ծխ. ժողով չեն հրաւիրում: Խնդիրը որակի մէջ է թէ քանակի, թէ որոշ մարդկանց ծխ. ընդհ. ժողով է հարկաւոր՝ իրանց «գծուծ հաշիւները» հակառակորդների հետ վերջացնելու համար: Արդի ղեկավարները, որոնց թւին պատկանելու պատիւն է վայելում նաև տողերիս գրողը, չը վախենալով ոչ մի հաշւից, որ «գծուծ է», պէտք եղած ժամանակ կը նշանակեն ծխ. ընդհ. ժողովներ, իսկ անպէտք ժամանակ՝ ոչ, թանգ գնահատելով ժողովրդի կոպէկը (չէ՞ որ ամեն ժողով նստում է մօտ 6 ր.) և մանաւանդ «խաղաղութիւնը», որն այնքան անհրաժեշտ է բազմաչարչար Սիմֆերօպօլի հայ համայնքին, և որը հազիւ է մեզ աջողվել այս երեք տարում վերականգնել, չը նայած որ մի քանի մարդիկ այնպէս քրտնաթոր աշխատում են նորից վրդովել՝ «գծուծ» անձնական շահերից դրդված:

Իր յօդուածի մի այլ մասում Սիմ. Գրիկեանը խօսում է Սիմֆերօպօլի գրադարանի մասին: Ուրախացած՝ Եւպատօրիայի գրադարանի դրութեամբ և յայտնելով որ «այս կողմից գովելի է Եւպատօրիայի հոգաբարձութեան եռանդը», յօդուածագիրն աւելացնում է. «Միայն Սիմֆերօպօլի գր.-ընթերցարանը մնացել է խեղճ և անորոշ դրութեան մէջ»: Այս առիթով հարկ եմ համարում յայտնել, որ Սիմֆերօպօլի դպրոցին կից գրադարանը պատիւ կարող էր բերել ամեն մի տասնեակ հազարաւոր հաւյութիւն ունեցող համայնքի: Մեր այդ հաստատութիւնը գուցէ անկարգ է. այդ դէպքում մեղաւոր է ուսուցչ. խումբը, որովհետև դրան է յանձնել հոգաբարձութիւնը գրադարանը կարգի բերելը: Նախկին նահանգապետ հանգուցեալ Նովիցկին թոյլ չը տուեց դպրոցի հոգաբարձութեանը բաց անել դպրոցին կից գր.-ընթերցարան, պատճառաբանելով որ Մակար կաթողիկոսի հաստատած կանոնադրութեամբ դպ. հոգաբարձութիւնը գր.-ընթերցարան բանալու ֆունկցիաներ չունի: Այժմ ևս հոգաբարձութիւնը հետամուտ է այդ հարցը այլ ճանապարհով աջողացնելու, միայն սպասում է նոր նահանգապետի ժամանմանը: Այդ ամենը քաջ յայտնի է Սիմ. Գրիկեանին, որովհետև անձամբ ինձնից է լսել, բայց յայտնի չէ՝ ինչու աչք է գոցում, և, գովելով «Եւպատօրիայի հոգաբարձութեան եռանդը», որին սրտանց ուրախ եմ, Սիմֆերօպօլի գր.-ընթերցարանը դարձնում է «խեղճ ու անորոշ»:

Երուանդ ք. Նալբանդեան

Սիմֆերօպօլ, 7 յունիսի

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Աւստրալիայի պետական գործիչը Պետերբուրգում.—Անգլիական թագաւորական զոյգի թագադրութեան հանդէսներին Լօնդօն գնացած Ջօն-Պերսի Ջօնսը Լօնդօնից Պետերբուրգ է եկել: Ջօնսը Աւստրալիայի պետական և հասարակական յայտնի գործիչներից մինն է:

Նա անդամ է պարլամենտի և պարագլուխ՝ աւստրալիական բանւորական կուսակցութեան:

Մնալով Պետերբուրգում 2 օր, Ջօնսը առանձնապէս հետաքրքրվել է կօօպերատիվ հաստատութիւններով և մանուֆակտուրային արդիւնաբերութեամբ:

Նա առաջինը մտցրեց Աւստրալիայում պատրաստի հագուստեղէնի պատրաստումը և այժմ նրա գործարանում աշխատող միայն ձեռների թիւն է 100 մարդ:

Այսպիսով դեմօկրատիկ Աւստրալիայի բանւորական կուսակցութեան պարագլուխը բանւոր չէ:

✦ Ծերութեան կենսաթոշակի հարցը Ֆրանսիայում.—Ֆրանսիայի սինդիկալիստները արտայայտվում են պարլամենտի կողմից ընդունված այն օրէնքի դէմ, որ վերաբերում է ծերութեան կենսաթոշակին, որպիսի օրէնքը արդէն մտել է գործադրութեան մէջ, որին դէմ են բանւորներից շատերը և հրաժարվում են իրանց անունները մտցնել ապահովագրվածների ցուցակում:

Բանւորների բացասական վերաբերմունքի պատճառներից ամենագլխաւորն այն է, որ՝ համաձայն օրէնքի՝ բանւորներն ևս պարտաւոր են դրամ մտցնել ապահովագրութեան դրամարկղները, մինչդեռ սինդիկալիստները պնդում են, որ ապահովագրութիւնը տեղի ունենայ առանց բանւորական տարրերի մասնակցութեան:

Ի նկատի առնելով այս հարցի կարևոր նշանակութիւնը, նա բազմիցս քննվել է մամուլի էջերում և հասարակական ժողովների ժամանակ, իսկ այս օրերս այս հարցը քննվեց ֆրանսիական ընկերվարական կուսակցութեան գլխաւոր խորհրդի նիստի ժամանակ: Ժօրէսը ապացուցում էր, որ անհրաժեշտ է ընդունել այս օրէնքը, գիտակցելով հանդերձ որ նա ունի թերութիւններ, բայց որը այսուհանդերձ որոշում է բանւորի կենսաթոշակի իրաւունքը ծերութեան դէպքում: Ժօրէսը ապացուցում էր, որ սօցիալիստական կուսակցութեան ջանքերը պիտի ուղղվեն այն բանին, որ օրէնքը բարեփոխվի, իսկ նրա այժմեան թերութիւնները երբէք պատճառ չեն կարող ծառայել օրէնքի կատարեալ մերժման համար:

Ժօրէսին համակարծիք էր Վալիանը, իսկ Գէդը, այսինքն ֆրանսիական ուղղափառ մարքսիստների պարագլուխը, վճռականապէս արտայայտվեց վերոյիշեալ օրէնքի ընդունման դէմ:

Վերջինիս ասելով, աշխարհիս սօցիալիստական կուսակցութիւններից և ոչ մեկը չի պաշտպանի բանւորական ապահովագրման այնպիսի մի օրէնք, որով պարտադիր է դարձվում բանւորի իրա նիւթական մասնակցութիւնը:

Քուէարկութեան ժամանակ մեծամասնութիւնը Գէդի կողմն անցաւ, որով և ընդունվեց օրէնքին չենթարկվելու բանաձևը 87 ձայների մեծամասնութեամբ ընդդէմ 52-ի: Ձայնատուութիւնից յետոյ էլ Վալիանը փորձում էր անցկացնել հաշտեցնող բանաձև, որը ընդունելի լինէր երկու կողմերի համար ևս, բայց իր առաջարկը յետ վերցրեց, երբ տեսաւ Գէդի կուսակիցների անհաշտ տրամադրութիւնը:

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

✦ Սարատօվում երդուեալ դատաւորների խորհուրդը ընդունեց հաւատարմատարի օգնականների թւում իրաւաբանական ֆակուլտէտն աւարտած կին Պլէնիչնային: Պալատի դատախազը բողոքեց դրա դէմ:

✦ Թուրքեստան երկրում բացվելու է միջնակարգ գիւղատնտեսական դպրոց:

✦ Բագւում տեղեկութիւններ են ստացվել, որ Չելէկէնում Նօբէլի, Հաջինսկիի և «Չէլէկէն» ընկ. նաւթահանքերում հսկայական հրդեհ է ծագել. կան մարդկային զոհեր:

✦ Պետերբուրգում խօլերան վերսկսվում է:

✦ Պետերբուրգում մի խումբ փաստաբաններ պահանջում են հաստատել երդ.-հաւատարմատարների երկրորդ խորհուրդ, որի մէջ հրէաներին արգելվի մտնել:

✦ Շուտով կովկասեան երկաթուղագծերի վրա կերթևեկեն արագընթաց գնացքներ:

✦ Պրոֆ. Ա. Սօկոլօվը կովկասեան հանքային ջրերում գտել է բաղնիք հետքեր:

✦ Չինական լրագիրների ասելով, Հիւսիսային Մանջուրիա ուղարկված պաշտօնեաների մասնաժողովը կարողացել է երևան հանել մի գաղտնիք, այսինքն պարզել է, որ խունխուզներին սիստեմատիկ կերպով զէնք և փամփուշտներ է մատակարարում մի մեծ պետութիւն: Լրագիրների ասելով, մասնաժողովի մերկացումները առաջ կը բերեն միջազգային սկանդալ:

✦ Ֆրանսիական պատգամաւորների պալատի և սենատի նիստերը, հանրապետութեան նախագահի կարգադրութեամբ, յետաձգվեցին մինչև հոկտեմբեր:

✦ Ֆրանսիական կառավարութիւնը խստագոյն միջոցներ է ձեռք առել, որպէսզի յուլիսի 14-ին սօցիալիստների ցոյցերը չը կայանան:

✦ Պարիզաբնակ գերմանահպատակներն իրանց դեսպանատան միջոցով հրահանգ ստացան, որ մօբիլիզացիայի դէպքում նրանք պարտաւոր են 24 ժամվայ ընթացքում հեռանալ Պարիզից և հայրենիք վերադառնալ:

✦ Տրիէստից անգլիական 3 զրահանաւ շտապով մեկնեցին Ջիբրալթար:

✦ Նիւ-Եօրկում չը տեսնված շոգերը առաջվայ նման զոհեր են տանում:

✦ Ֆրանս-գերմանական բանակցութիւնները առաջվայ նման պահվում են չափազանց գաղտնի:

✦ Ֆրանսիական սօցիալիստների կուսին ընդդէմ մարօկկեան աւանտիւրի արձագանք են տալիս պետութիւններ սօցիալիստական կազմակերպութիւնները:

✦ Պարիզում տեղի են ունենում բողոքի միտինգներ կառավարութեան քաղաքականութեան դէմ: Միտինգներում ճառում են աչքի ընկնող սօցիալիստներ:

✦ Աւստրիական արտաքին գործերի մինիստր Էրենտալը հրաժարվեց ընդունել ալբան ապստամբների պարագլուխ Քէմալին: Այդ հանգամանքը ուրախացրեց Թիւրքաց կառավարութեանը:

✦ Ալբան ապստամբների պարագլուխ Իսմայիլ Քէմալը ալբանական հարցի լուծման համար շրջում է եւրօպական պետութիւնների մայրաքաղաքները և տեսակցում է պետական գործիչների հետ:

✦ Կ. Պոլսում առաջադէմ լրագիրների խմբագրութիւնները այլևս չեն հրատարակում իրանց համարները՝ իբրև բողոք երիտասարդ-թիւրքերի նոր զոհ Զէքի բէյի սպանութեան դէմ:

✦ Ալբանական յեղափոխական կենտրոնական կօմիտէն գտնվում է Կորֆու կղզում: Կօմիտէն տեղեկութիւններ է ստացել, որ ապստամբութեանը միացել են այն ցեղերն ևս, որոնք մինչև այժմ իրանց չէզոք էին պահում: Կօմիտէն ցնծութեան մէջ է:

Խ Ա Ռ Ն Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

✦ «Kölnische Zeitung»-ի թղթակիցը, որ գնացել էր Կօնան-Դօյլի մօտ, հետաքրքրվեց իմանալու՝ ում է նա արդեօք աչքի առաջ ունեցել իր նշանաւոր հերոս Շէրլօկ Հօլմսին գրելու ժամանակ:

Կօնան-Դօյլը շտապեց հաւատացնել թղթակցին, որ իսկական խուզարկուների նա երբէք էլ աչքի առաջ չէ ունեցել. իսկ Շէրլօկ Հօլմսին ներկայացնելու դրդել է ծերունի պրօֆէսօր Բէլը, որ մինչև այսօր էլ դասախօսութիւններ է կարդում բժշկութեան մասին Էդինբուրգի համալսարանում, ուր դասախօսութիւններ է լսել նաև Կօնան-Դօյլը: Դեռ ուսանող եղած ժամանակ, գրողը զմայլվել է նրա պարզ տրամաբանական եզրակացութեամբ, որ բաց չէ թողնում բաց երևոյթին աննշան հանգամանքները՝ հիւանդութիւնների որպիսութիւնը որոշելիս և դիակները անդամահատելիս:

Խօսելով ի միջի այլոց իր գրուածքների աջողութեան մասին, Կօնան Դօյլը գանգատվեց, որ մինչդեռ «Շէրլօկ-Հօլմս» գիրքը վայելում է համաշխարհային հռչակ, շատ քչերին է յայտնի նրա պատմական վէպերի գոյութիւնը:

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

ՊԵՏ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

4 յուլիսի

ՄՕՍԿՎԱ: Դանիլօվի մանուֆակտուրային ֆաբրիկայում հրդեհը ոչնչացրեց 5,000 հակ բամբակ: Վնասը կէս միլիօն է:

Քաղաքապետը կարգադրեց խիստ հսկողութիւն սահմանել Մօսկվա եկող չինացիների վրա և կալանաւորել նրանց, եթէ չը վաւերացված անցաթղթեր կունենան:

ԽԱԲԱՐՕՎՍԿ: Ամուրի չինական ափում տարածվում է սիբիրախտ:

Ընկած անասունների դիակները չինացիները ջուրն են նետել, որից և վարակը ներս է մտել Ամուրի շրջանը և տարածվում է 15 գիւղերում: Ձեռք են առնված կտրուկ միջոցներ:

ԲԵԼԳՐԱԴ: Պրագայի բժշկական ֆակուլտէտի 40 ուսանողներ այցելեցին մամուլի ցուցահանդէսը և առանձնապէս հետաքրքրվեցին ռուսական բաժանմունքով:

ԿԻԵՎ: Բօրսային կօմիտէն 5,000 ր. յատկացրեց Ալէքսանդր III կայսրի արձանը կանգնեցնելու համար:

ՌԻԳԱ: Իւրիէվի գաւառում մի տան փլատակների տակ սպանվել է մի կին, չորս բանւոր ստացել են շատ ծանր ջարդուածքներ:

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՕՐՕԴ: Տեղի ունեցաւ նոր բանտի հիմնադրութիւնը 1,000 հոգու համար:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Ճան. հաղ. մինիստրը վճռել է 1911 թ. բոլոր կարգի ճանապարհորդական վագօնները լուսաւորել էլեկտրականութեամբ:

Կայսրը թոյլատրեց Ստօլիպինին ընդունել և կրել Ալէքսանդրի 1-ին կարգի բուլգարական շքանշանը:

Զինւորական մինիստրութիւնը սեպտեմբերին կազմակերպում է Ռուսաստանում կառուցված աէրօպլանների մրցութիւն:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Ո Ւ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
Ա Ռ Ա Ւ Օ Տ Ն Ե Ր Ը
«606»-Ի ՆԵՐՍՐՍԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վերքաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Կ. Մ. ՁԻԿՕՎԱՆԻ—$9\frac{1}{2}$—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մարկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:
Մ Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական, վերքաբուժութեան և միզասեռ. հ.:
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ԶԻԼԲԵՐՁԱՑ—$12\frac{1}{2}$—$1\frac{1}{2}$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—$1\frac{1}{2}$ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—$1\frac{1}{2}$—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:
Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր Ը՝
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ԶԻԼԲԵՐՁԱՑ—6—$6\frac{1}{}$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.:
Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
3. 0—65

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
Ընդունում է ներքին եւ ջղային հիւանդներին ԿԻՍԼՕՎՕԴՍԿՈՒՄ, Դօնդուկօվսկայա փող., տուն իշխ. Դօնդուկ-Կօրսակօվի (ռուսաց եկեղեցուն կից), առաւօտ. ժ. 10-ից մինչև ժամը 12-ը:
(ա. օ.) 1254. 100—98

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԽՈՇՈՐ ՍԻՒՐՊՐԻԶ
Կեանքի մէջ մէկ անգամ !!!
600 ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ միայն 3 ր. 90 կ.
1. Ճշտ ժամաց.-անկէր՝ ուղիղ ընթացքով, 6 տ. երաշխաւորութեամբ:
2. Կանացի գեղեցիկ մատանի ամերիկ. ադամանդով:
3. Կանացի հրաշագեղ մանեակ բազմաթիւ մարգարիտներով և պատենային փականով:
4. Կանացի շքեղ եւ էլեգանտ ապարանջան ամերիկ. «Դուբլէ» ոսկուց:
5. Գրպանի շքեղ նէսէսսէր՝ 4 առարկայ:
6. Մի շքեղ օղ՝ ամերիկ. ադամանդ. և պատ. փականով:
7. Էլեգանտ եւ շքեղ կաշուէ պորտմօնէ:
8. Ալբոմ՝ 50 հետաքրք. նկարներով:
9. Դ-ր Կօխի ծխափող-ապարատ անվնաս ծխելու համար:
10. Մեխանիկ. ծպտող մկրատ՝ շքեղ փուտլեարի մէջ:
11. Նոյնպէս եւ 500-ից աւելի հետաքրք. եւ օգտակար առարկաներ:
Բոլոր 600 առարկաների համար, հաշւելով և ժամացոյցը, առնում ենք միայն 3 ր. 90 կ. (ժամացոյցն առանձին արժէ նոյն գինը):
Վերադիր վճ. ուղարկելուց մէկից մինչև 3 գարնիտուրի համար հաշւվում է 55 կ., Սիբիր՝ 95 կ.:
Հասցէն՝ О-ву «МЕРКУРІЙ», Лодзь. К. 46.
2ը հաւանածները յետ ենք ընդունում ու փողը վերադարձնում:
(В. 49015) 680. 8—4

Շուտով (մինչև սեպտեմբեր) պատրաստ կը լինի տպագրութեան համար
Ե. ՓՐԱՆԳԵԱՆԻ
✦✦ „ՓԻԼԻՍՕՓԱՅՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ“ ✦✦
հին փիլիսօփայութիւնից մինչև մեր օրերը
550—600 մեծադիր էջ. կը լինեն նաև ամենահռչակաւոր փիլիսօփաների նկարները (Բերլինում պատրաստված):
Տպագրել ցանկացողները թող դիմեն հեղինակին (մինչև սեպտեմբերի 1-ը) պայմանների մասին հետևեալ հասցէով. Berlin—Charlottenburg. E. Frangian, Fritschestr. 56.
705 3—3

GLYCÉROPHOSPHATE GRANULÉ ROBIN

ԳԼԻՑԵՐՕՖՕՍՖԱՏ ՌՕԲԷՆԻ
ՀԱՏԻԿԱՒՈՐ
ԳԼԻՑԵՐՕՖՕՍՖԱՏ ԿՐԻ եւ ՍՕԴԱՅԻ
Մեակ խրացված ֆօսֆատ
ԱՄՐԱՑՆՈՒՄ Է ՋՂԱՅԻՆ ՍԻՍՏԵՄԸ
Գործադրվում է պարիզեան հիւանդանոցներում:
Արագ ներգործում է ՆԵՎՐԱՍՏԵՆԻԱՅԻ եւ ՄՏԱՒՈՐ ՅՈԳՆԱԾՈՒԹԵԱՆ ժամանակ, ՌԱԽԻՏԻ դէմ, ոսկորների բուլւուբեան դէմ՝ մանկան աճման, յղիութեան եւ սնուցման շրջանում, եւ այլն:
Լաւ համ ունի: Ընդունվում է ջրով կամ կաթով:
Շաքարախտաւորների համար պատրաստվում են լէպէշկաներ:
Վաճառվում է դեղատներում եւ դեղատնային խանութներում:

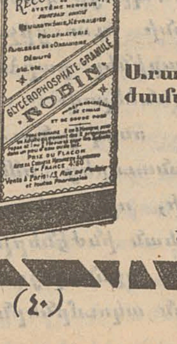

(Հ.) (M. 152627) 334. 12—12